

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

**Význam azylových domů v životě osamělých
matek s dětmi**

Bakalářská práce

Autor: Lucie Synková
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Vedoucí práce: Mgr. Karel Bauer

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Ústav sociální práce
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie Synková**
Osobní číslo: **U12142**
Studijní program: **B6731 Sociální politika a sociální práce**
Studijní obor: **Sociální práce**
Název tématu: **Význam azylových domů v životě osamělých matek s dětmi**
Zadávající katedra: **Oddělení sociální práce a sociální politiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Hlavním cílem mé práce je poukázat na problematiku osamělého rodičovství, zejména pak matek samoživitelek, a současně na služby azylových domů, představující možnou formu pomoci. Teoretickou část práce bych ráda věnovala rodině, a to z hlediska jejího fungování, zaměřila se na problematiku osamělého rodičovství a bezdomovectví matek s dětmi a popísem Azylového domu pro matky s dětmi v nouzi v Koclířově bych nastínila, v čem spočívá poskytování sociálních služeb těchto zařízení. Praktická část mé práce bude obsahovat kvantitativní výzkum, který bude proveden metodou dotazníkového šetření. Hlavním cílem tohoto výzkumného šetření bude vymezení základních příčin příchodu matek s dětmi do azylových domů, a to na území Pardubického kraje.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Zdroje: MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana; KODYMOVÁ, Pavla. Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X; MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. 1. vyd. Praha: Potrál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8; SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8; Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. ze dne 14. 6. 2006, ve znění pozdějších předpisů. Sbírka zákonů ČR. 2006, částka 37.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Karel Bauer

Oddělení sociální práce a sociální politiky

Datum zadání bakalářské práce:

5. února 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2015

JUDr. Miroslav Mítlöhner, CSc.
ředitel

L.S.

Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne -

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Ve Svitavách dne 27. 3. 2015

.....

Lucie Synková

Poděkování

Děkuji tímto Mgr. Karlu Bauerovi za odborné vedení mé bakalářské práce, za poskytnutí užitečných rad a veškerou pomoc, kterou mi při psaní mé práce poskytl.

Současně děkuji vedoucím pracovníkům všech sedmi azylových domů, ve kterých jsem výzkumné šetření prováděla a též uživatelkám těchto zařízení, za ochotu při realizaci výzkumu.

Rovněž děkuji své rodině za podporu a trpělivost.

Abstrakt

SYNKOVÁ, Lucie. *Význam azylových domů v životě osamělých matek s dětmi*. Hradec Králové, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Karel Bauer.

Téma bakalářské práce je zaměřeno na problematiku osamělého rodičovství, zejména matek samoživitelek, a současně zmiňuje služby azylových domů, které představují možnou formu pomoci těmto matkám. Teoretická část práce nejprve pohlíží na rodinu jako na celek, zmiňuje její základní funkce a skutečnosti v případě, kdy rodina funkce neplní. Zabývá se dítětem v rodině, jeho potřebami a informuje o mnohoproblémových rodinách. Významnou částí je kapitola věnovaná osamělému rodičovství. Zmiňuje složitosti spojené s výchovou dětí, s každodenními starostmi a riziky, které s sebou situace osamělých rodičů přináší. Zaměřuje se na výchovu dítěte v rodině osamělé matky a zmiňuje oblast bezdomovectví matek. Poslední kapitola popisuje konkrétní službu, a to Azylový dům pro matky s dětmi v nouzi v Koclířově, který těmto matkám nabízí pomoc a podporu při řešení jejich tíživé situace. Praktická část práce je tvořena kvantitativním výzkumem, který byl proveden metodou osobního dotazníkového šetření. Jeho výsledky nám odpovídají na to, jaké jsou nejčastější příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů na území Pardubického kraje.

Klíčová slova

Rodina, dítě, osamělý rodič, azylový dům

Abstract

SYNKOVÁ, Lucie. *Significance of Asylum Houses in the life of Solitary Mothers with Children*. Hradec Králové, 2015. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové. Leader of the Bachelor Degree Thesis: Mgr. Karel Bauer

This Bachelor's Thesis deals with the issues of lone parents, focussing on lone mothers mostly. It also describes services offered by asylum houses as a possibility of help for the lone mothers and their children. First part of this thesis is all about the family in total, describes its main functions and cases of broken families, influence on children and provides informations about multiproblematic families cases. Significant chapter deals just with the lone parenting issues like children education, parent's daily concerns and risks bound up with being the lone parent. In addition this part deals with the question of the lone mothers homelessness. Last chapter of theoretic part of the thesis specifies The Asylum House for Lone Mothers with Children in Koclířov and services it provides to help the mothers deal with their difficulties. Second part of the thesis consists of a quantitative research using a personal questionnaires. Results of the research reveal the most frequent reasons of the lone mothers with children coming to the asylum houses in Pardubice region.

Keywords

Family, child, lone parent, asylum house

Obsah

ÚVOD	10
Teoretická část	12
1 Rodina	12
1.1 Vymezení pojmu rodina	12
1.2 Historie a současnost	13
1.3 Rodina a dítě	15
1.4 Funkčnost rodiny	17
1.4.1 Typologie rodin	19
1.4.2 Specifika mnohoproblémových rodin	20
1.5 Základní principy sociální práce s rodinou	23
2 Osamělé rodičovství	25
2.1 Dítě v rodině osamělé matky	26
2.2 Rizika osamělého rodičovství	28
2.2.1 Ohrožení základních funkcí rodiny	28
2.2.2 Ekonomické znevýhodnění	28
2.2.3 Nezaměstnanost	29
2.2.4 Bytová problematika	29
2.2.5 Sociální izolace	29
2.2.6 Problém sociálního vyloučení	30
2.3 Bezdomovectví matek s dětmi	30
3 Azylový dům – jedna z forem pomoci pro matky s dětmi v nouzi	32
3.1 Obecná charakteristika azylových domů	32
3.2 Občanské sdružení „Náš domov“ Koclířov – azylový dům pro matky s dětmi v nouzi	33
3.2.1 Poslání azylového domu	33
3.2.2 Personální zajištění a kapacita azylového domu	33
3.2.3 Cíle azylového domu	34
3.2.4 Cílová skupina a poskytované sociální služby	34
3.2.5 Zajištění kvality poskytované sociální služby	35
3.2.6 Plánování průběhu sociální služby	36
3.2.7 Sociální práce s uživatelkami služby	38
Shrnutí teoretické části	40

Metodologická část.....	41
4 Výzkumné šetření	41
4.1 Cíl výzkumného šetření	41
4.2 Metoda sběru informací	42
4.3 Dílčí výzkumné otázky a jejich operacionalizace.....	43
4.4 Výzkumný soubor a popis vlastní realizace dotazníkového šetření	45
4.5 Etický kontext výzkumu	47
4.6 Zpracování údajů.....	47
Interpretační část.....	48
5 Analýza a interpretace dat.....	48
5.1 DVO1.....	48
5.1.1 DVO 1.1	48
5.1.2 DVO1.2.....	53
5.1.3 DVO1.3.....	54
5.2 Shrnutí DVO1.....	56
5.3 DVO2.....	57
5.3.1 DVO2.1	57
5.3.2 DVO2.2.....	59
5.3.3 DVO2.3.....	60
5.4 Shrnutí DVO2.....	62
5.5 DVO3.....	63
5.5.1 DVO3.1	63
5.5.2 DVO3.1	67
5.6 Shrnutí DVO3.....	68
Zhodnocení hlavní výzkumné otázky, diskuze.....	69
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	74
SEZNAM TABULEK.....	76
SEZNAM GRAFŮ	77
SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

Téma mé práce je zaměřeno na problematiku osamělých matek s dětmi a současně na azylový dům a jeho služby, který představuje jednu z forem pomoci těmto matkám. Téma práce jsem si nezvolila náhodně. Již více než dva roky pracuji v jednom z těchto azylových domů jako pracovnice v sociálních službách, a s životními příběhy osamělých matek s dětmi se setkávám téměř každý den. Tato problematika je mi velmi blízká. Osudy matek jsou různé a mnohdy by jim je jen málokdo záviděl. Osamělí rodičové se denně setkávají s nejrůznějšími těžkostmi, které s sebou ta skutečnost, že jsou na všechno sami, přináší. Jsou i situace, které bez pomoci ani sami zvládnout nemusí. Azylové domy matkám, které jejich služby vyhledají, neposkytují pouze existenční zázemí a střechu nad hlavou, ale též konkrétní pomoc dle jejich individuálních potřeb.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je poukázat na problematiku osamělého rodičovství, zejména matek samoživitelek a současně též na služby azylových domů, které představují možnou formu pomoci těmto matkám.

Dále prostřednictvím kvantitativního výzkumu, který je součástí mé práce, vymezit základní příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů, a to na území Pardubického kraje.

Teoretická část práce se skládá ze tří hlavních kapitol. První kapitola je zaměřena na rodinu obecně. Vymezuje samotný pojem rodina, popisuje její historický vývoj, zabývá se i postavením dítěte v rodině. Součástí je podkapitola zaměřená na funkčnost rodiny, na situace, které nastávají v případě, kdy rodina své funkce neplní a zmiňuje též oblast mnohoproblémových rodin. Poslední část této kapitoly vymezuje základní principy sociální práce s rodinou. Druhá významná kapitola mé bakalářské práce je věnována problematice osamělého rodičovství. Prostřednictvím této kapitoly bych ráda poukázala na to, s jakými složitostmi a výčtem povinností se osamělý rodič, na rozdíl od rodin úplných, potýká, a jaká rizika to s sebou přináší. Tato kapitola se dále věnuje postavení dítěte v rodině osamělé matky a též oblastí bezdomovectví matek. Poslední kapitola mé práce nese název „Azylový dům – jedna z forem pomoci pro matky s dětmi v nouzi“. Obsahuje popis konkrétního azylového domu, a to Azylového domu pro matky s dětmi v nouzi v Koclířově. Vedle výčtu poskytovaných sociálních služeb, poslání a cílů organizace, je zde také popsáno zajištění kvality poskytovaných služeb a též činnosti sociální pracovnice v zařízení.

Prostřednictvím této kapitoly bych ráda poukázala na to, že azylový dům neposkytuje pouze střechu nad hlavou, ale mapuje konkrétní potřeby matek s dětmi tak, aby došlo k jejich postupnému začlenění zpět do běžného života společnosti.

Praktická část mé bakalářské práce je tvořena kvantitativním výzkumem. Cílem tohoto výzkumného šetření je odpovědět na hlavní výzkumnou otázku – „Jaké jsou nejčastější příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů na území Pardubického kraje?“ Tato hlavní výzkumná otázka je rozdělena do tří dílčích otázek, po jejichž zjištění bude možné zodpovědět hlavní. Výzkum bude proveden v sedmi azylových domech, které se v Pardubickém kraji nachází, a to metodou osobního dotazníkového šetření.

Výsledky mého výzkumu budou poskytnuty všem azylovým domům, ve kterých bude výzkum prováděn, a též zaslány Ing. Heleně Zahálkové, vedoucí Odboru sociálních věcí Krajského úřadu v Pardubicích.

Teoretická část

1 Rodina

1.1 Vymezení pojmu rodina

Rodina je institucí, která je formována civilizací, kulturou i společností. Je hlavním činitelem socializace, tedy tvorby společnosti z ještě nedospělých jedinců. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Ze sociologického hlediska ji lze definovat jako společensky schválenou formu stálého soužití skupiny osob, které jsou spojeny manželskými, pokrevními či adoptivními vztahy. Tyto osoby spolu zpravidla bydlí, realizují sociálně uznávanou dělbu úkolů a rolí, kde nejdůležitější se týkají výživy a výchovy dětí. Rodina je první sociální skupinou, která se vyznačuje určitými specifickými znaky, což ji současně odlišuje od ostatních sociálních skupin. Řadíme sem tělesný vztah členů, vzájemnou sounáležitost či emocionální vazby mezi jednotlivými členy. Jako primární skupina dává jedinci první zkušenost se soužitím s lidmi. Má nezastupitelnou úlohu v procesu socializace, utváří sociální osobnost jedince. Jako v každé skupině, tak i zde existují konflikty, rivalita a vnitřní diferenciaci a též i skupinový prospěch. (Paulík in Macková, 2014)

Rodina své členy zabezpečuje materiálně. Díky tomu zajišťuje internalizaci lidských zkušeností a hodnot, populační reprodukci včetně uspokojování sexuálních potřeb manželů a představuje pro své členy instituci ochrany, bezpečí a citového zázemí. (Paulík in Macková, 2014)

Rodina v současné společnosti je křehká, ve srovnání s minulostí i málo stabilní. Pakliže se dostane do těžkostí je, více než dříve, závislá na státu a jiných zdrojích. (Matoušek a kol., 2013)

Rozlišujeme několik typů rodin. Je to nukleární rodina, kterou se rozumí rodina dvougenerační, tedy rodiče a děti. Rozšířená rodina, též někdy nazývána vícegenerační, zahrnuje více než dvě generace. Úplná rodina se skládá ze dvou rodičů a jejich dětí, v neúplné rodině jeden z rodičů chybí. Rekonstruovanou rodinou rozumíme rodinu, která vzniká po rozvodu, většinou ji tvoří matka, která pečuje o své děti, a její nový partner,

který také může být otcem, který se svými dětmi žije, nebo se s nimi stýká. Orientační rodina je rodina, do které se člověk narodí, prokreační je ta, kterou založí sňatkem nebo tím, že má děti. (Matoušek in Macková, 2014)

1.2 Historie a současnost

Již od pravěku, tedy od doby, kdy lze člověka dnešního typu sledovat, pozorujeme, že člověk žil v organizovaných skupinách a je zde i předpoklad, že skupiny byly složeny z pokrevně spřízněných osob. Tyto skupiny měly společné území a jejich příslušníci vyznávali také stejné náboženství či pravidla. Většinou je řídila rada starších mužů, ale nalezneme zde však i poznatky o matriarchátu, založené především na soškách Venuší. Jednotliví členové ovšem nebyli nijak příliš organizováni a neměli ani přesně stanovené role. Je zde také předpoklad, že rodina, která je odedávna považována jako základní jednotka společnosti, se objevovala i v tomto období, žádné důkazy proto však neexistují. (Matoušek, 1993)

S postupným vývojem se společnost členila do rodů. Jedná se období klasického Řecka. Rodem se rozumí poměrně široké uskupení souboru rodin, kde se předpokládá společný mužský předek ze strany mužů a od tohoto předka bylo také odvozeno i jméno rodu. Ženy zde měly více volnosti, majetné ženy se samy staraly o správu svého majetku a v Římě měly přístup i do politiky. Avšak stále zde panovala hierarchická nadřazenost mužů. Na přelomu letopočtu došlo ke změnám. Zákonem zde byla zavedena sňatková povinnost pro muže z nejvyšších společenských vrstev, docházelo také ke zvýhodňování rodin s větším počtem dětí a platil zákon proti cizoložství. (Matoušek, 1993)

Ve středověku žili Slované v patriarchálních rodinách sdružených do malých vesnic, což podporovalo solidaritu a soudržnost ve vesnici. Muži mohli mít i větší počet manželek, ovšem pokud byli dostatečně majetní a mocní. Žena byla stále v postavení podřízeném muži. Významný zlom v tomto období představuje nástup křesťanství. To začalo velmi tvrdě bojovat proti mnohoženství a křesťanské principy byly také ve vyšším postavení než rodina a byly do určité míry i upřednostňovány. Hlavním smyslem rodiny bylo plození dětí, milostné akty však byly chápány jako hříšné. Náboženství mělo na rodinu velký vliv, důležité byly ale i ekonomické a hospodářské faktory, které ovlivňovaly nejen počet dětí v rodině, ale též kvalitu jejího života. Rodina je v této době považována, až na určité výjimky, za výrobní jednotkou - obdělává půdu, chová dobytek nebo provozuje řemeslo.

Budoucího partnera vybírala rodina na základě jeho postavení a ekonomického zabezpečení. (Matoušek, 1993).

Již v 18. století byla rodina brána jako seskupení příbuzných lidí, založené na citové angažovanosti jednotlivých členů, která pomáhá zároveň i držet rodinu pohromadě. Poprvé zde také vyplouvá na povrch otázka ženské emancipace a prosazení práv žen. Ženy začaly vyžadovat rovnost, což významně přispělo k rozvratu tradiční patriarchální rodiny, do popředí se dostává emocionální a výchovná funkce rodiny. Na konci 18. století byla uzákoněna možnost rozvodu. V 19. století, po všech politických změnách, které tuto dobu provázely, byla rodina brána jako pevný bod, o nějž se může společnost opřít. Tuto tendenci podpořilo i to, že je rodina odedávna chápána jako něco stálého, relativně neměnného a tedy poskytuje záruku jistoty. Rodina jako základ společnosti, jak ji známe dnes, ovšem vyžaduje dodržování určitých pravidel, která jsou nezbytná pro její správnou funkci. (Matoušek, 1993)

V 60. letech na scénu nastupuje nová generace mladých lidí, narozených po válce, kteří měli zcela jiné hodnoty a snažili se je prosadit. V souvislosti s tím docházelo ke snižování počtu dětí v rodinách a k nárůstu rozvodovosti. Klasické funkce rodiny si rozebraly různé instituce, čímž bylo postavení rodiny ještě více oslabeno. Ženy začaly pracovat i v průmyslu a celkově jsou více pracovně vytížené a jsou na ně kladeny vyšší nároky, ocitly se pod daleko větším tlakem, a to se odráželo i ve větším napětí v rodinách. Muži ztratili svou výhradní funkci živitelů rodiny a zároveň s tím začala klesat i prestiž jeho postavení v rodině. Změny jsou výrazné. Dochází ke vzniku neúplných rodin, objevují se nesezdané páry s dětmi či homosexuální páry a ruku v ruce s tím jde i nárůst rozvodovosti, což se zdá být přirozeným jevem. Koncem 20. století dochází k úplnému bourání hierarchie rodiny. Hierarchické pořadí (muž – žena – potomci) se rozpadá a nahrazuje jej přístup rovnosti, kdy všichni členové rodiny mají mít, pokud možno, co nejrovnocennější postavení, a všichni členové mají být respektováni. Za hlavní měřítko funkčnosti rodiny se považuje emoční spokojenost manželů a emoční uspokojení dětí. Svou výchovnou funkci si rodina podržela vůči nejmladším dětem, a v tomto ohledu má nezastupitelnou úlohu. Stává se společenstvím, které dává příležitost k uplatnění trvalých hodnot. Nejcennějším statkem se stává vzdělání. Úlohu zprostředkovatele kulturních hodnot rodina vykonává nepřímo, volbou školy. (Matoušek, 1993)

Pan Matoušek (1993) vymezuje tyto vývojové trendy současné rodiny:

- Odkládat sňatky a vlastní děti na pozdější dobu
- Tendence zakládat rodinu neformálně – bez uzavření sňatku
- Zvyšuje se rozvodovost
- Pokles ochoty lidí vstupovat po rozvodu do dalšího manželství
- Plánovat počet dětí v rodině – snižovat jejich počet
- Prodlužuje se doba, po kterou spolu rodiče a děti žijí společně
- Změna stylu výchovy – liberálnější přístup k výchově

Tyto trendy vedou k sílícímu individualismu, kdy se zájmy jednotlivce povyšují nad zájmy celku – rodina má slábnoucí funkci a pozici ve společnosti. Sociální stát na to však reaguje a snaží se posílit funkci rodiny. (Matoušek, 1993)

1.3 Rodina a dítě

Jak jsem již uvedla v úvodu, rodina je důležitá pro zdravý vývoj každého jedince.

Pan Matějček, kterého lze považovat za jednoho z nejvýznamnějších dětských psychologů, ve své publikaci uvádí skutečnost, že aby dítě vyrostlo v duševně zdravého jedince, je důležité, aby ho rodiče milovali, ale také aby se milovali navzájem. Rodina by zde měla fungovat jako přístav jistoty. (Matějček, 1989)

Rodinu můžeme tedy považovat za nejdůležitější sociální skupinu, v níž jedinec žije. Dalo by se říci, že je to zjednodušený model celého světa. Dítěti jsou zde poskytovány určité podněty, díky kterým se učí a podporuje tak svůj rozvoj. V rámci rodiny se dítěti také utváří složka sebepojetí, rozvíjí se mu sebedůvěra, navazuje zde spolehlivé citové vztahy, které jsou důležitým faktorem pro navazování budoucích mezilidských vztahů v životě. Dítě také v rodině přijímá její hodnotový systém, který členy rodiny ovlivňuje v chování, ale také v reakcích na určité situace. Rodiče zde fungují jako takové „modely“, které děti mohou napodobovat a osvojit si tak negativní i pozitivní vlastnosti a způsoby chování. Zkušenosti získané v původní orientační rodině si poté člověk přenáší do své budoucí, tedy prokreační rodiny. (Vágnerová, 1999)

V případě, že dítě rodinu nemá, nebo má, ale tato rodina neplní své základní funkce, tak u dítěte může dojít k narušení pocitu sounáležitosti s druhými lidmi, nedostatku zájmu o druhé lidi, dítě může trpět nízkou sebedůvěrou, nebo také může dojít k narušení hodnotového systému a podobně. Právě tyto zkušenosti získané z orientační rodiny

se prolínají do budoucí, prokreační rodiny a koloběh se opakuje. Děti v prokreační rodině prožívají to samé co jejich rodiče v orientační rodině a tento koloběh špatného či žádného fungování rodiny se přenáší z generace na generaci. (Prekopová, 1993)

Pan Matějček (1989) také uvádí další podstatnou věc, a to že dobrý domov je jednou z podmínek spokojeného dětství a spokojené dětství je podmínkou pro utvoření zdravé osobnosti každého jedince. Domov je vlastně místo, kde se můžeme cítit dobře, v bezpečí, máme tam své místo, a také se zde utváří vědomí vlastního já. Domov většinou tvoří máma, táta a další členové rodiny. Je důležité zmínit, že domov dále také tvoří řád, který později bude pro děti určitou základnou, o kterou se mohou v budoucnu opírat.

V případě, že mluvíme o rodině, tedy o svazku nezbytném pro dítě a jeho vývoj, je důležité zmínit také potřeby dítěte, které by v tomto svazku měly být primárně uspokojovány. Mezi tyto potřeby patří **biologické potřeby** – jídlo, teplo, spánek, čistota, apod., **psychické potřeby** – jistota, vědomí vlastní identity, potřeba otevřené budoucnosti, apod., **sociální potřeby** – potřeba lásky a bezpečí, rozvoj schopností, apod., **potřeby vývojové** – ty se mění v průběhu vývoje dítěte. (Lovasová, 2006)

K tomu, aby mohl vztah mezi dítětem a rodičem optimálně fungovat, vymezuje dále pan Matějček (1989) pět životně důležitých potřeb, které musí být v určité míře uspokojovány jak na straně rodiče, tak na straně dítěte. Na prvním místě je to **potřeba stimulace** – vede živý organismus k činnosti. Pokud má mít člověk s okolím dobré vztahy, je potřeba, aby byl jeho nervový systém v dostatečném množství, intenzitě a kvalitě, zásobován různými podněty z okolí. Druhou potřebou je **potřeba učení** – tedy nabývání zkušeností, kdy nepostačuje pouhé hromadění podnětů bez určitého řádu a smyslu, který nám umožňuje podněty zpracovat a pochopit. Starosti s dětmi jsou něco výjimečného a specifiky lidského, čím člověk vyspívá a zraje. Děti postupně rostou k dospělosti a současně s nimi dospělý člověk – rodič – zraje k životní moudrosti. **Potřeba bezpečí a jistoty** – dána především citovými vazbami. Dárci citové jistoty jsou v první řadě rodiče. Bezpečně se cítíme, máme-li v blízkosti někoho, kdo nás má rád, na koho můžeme spoléhat. Je potřeba mít na paměti, že i dospělí potřebují pocit určitého citového zázemí či svůj přístav jistoty. Děti lásku přijímají, ale i vracejí. Dále se to potřeba **společenského uznání** – společenské hodnoty, společenské uplatnění – potřeba je spojena s vědomím vlastní ceny a vlastním sebevědomím v pravém slova smyslu. Významnou složkou ve vlastním sebevědomí, je naše schopnost vyrovnat se s druhými. Ve vztahu k dětem, které rodiče potřebují, které je mají rádi, vždy rodiče budou něco znamenat. Rodičovská zodpovědnost, povinnosti či

starosti jsou v tomhle smyslu vlastně významnou pomocí rodičů samotných, kdy zvyšují jejich hodnotu. Nejen děti potřebují rodiče, ale i rodiče potřebují děti. Poslední významnou potřebou je **potřeba otevřené budoucnosti** – zavřená budoucnost by znamenala zoufalství. Člověk potřebuje mít určitou životní perspektivu, mít stále něco před sebou, aby mohl žít a pracovat.

Každá rodina by měla dítěti umožnit, aby se všestranně rozvíjelo a bylo o něj dobře pečováno. S naplňováním potřeb dítěte rodina plní svoji socializační funkci, a to tím, že dítě připravuje na fungování ve společnosti. (Lovasová, 2006)

1.4 Funkčnost rodiny

Pro zdravé fungování rodiny je důležité, aby plnila své základní funkce. Samotné funkce se vyvíjí v souvislosti se společenskými změnami a také proměnou určitých kulturních faktorů, které ovlivňují celkové postavení rodiny, a to jak ve společnosti, tak i ve vztahu uvnitř samotné rodiny. (Matoušek a kol, 2003)

Většina autorů, včetně pana Matouška a kol. (2003), se nyní shoduje na těchto základních funkcích:

- Funkce biologicko-reprodukční – je důležitá především pro společnost jako celek a to z důvodu nutnosti zachování druhu a tím také její vlastní existence.
- Funkce sociálně-ekonomická – spočívá v zařazení rodiny do ekonomického procesu společnosti, kde se rodiny stávají spotřebiteli, na nichž je současný trh závislý a povinností rodiny je (po materiální stránce) zabezpečit všechny své členy.
- Funkce emocionální – (funkce sociálně-psychologická) – má v rodině nezastupitelnou roli a je nenahraditelná v rámci poskytování emocionální potřeby pro jednotlivce. (Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit dítěti takové citové a bezpečné prostředí jako právě funkční rodina.)
- Funkce sociálně-výchovná – pohlíží na rodinu jako na první sociální skupinu. Hlavním úkolem této funkce je připravit dítě na život, a to prostřednictvím rodinné výchovy. V rámci této funkce si dítě také osvojuje základní vzorce chování a probíhá zde proces socializace.

- Funkce ochranná – Po roce 1990 se stále více od rodiny očekává, aby se na této funkci podílela. Je všeobecný trend přenášet odpovědnost ze státu na jednotlivce a rodinu. Tato funkce spočívá především v zajišťování základních životních potřeb všech členů rodiny. Svou povahou zasahuje i do ostatních funkcí rodiny.
- Funkce rekreační, relaxační, zábavná – má v rodině též nezastupitelnou úlohu. Hovoří o rodině jako o instituci, kde by měla probíhat relaxace a zábava všech členů rodiny (trávit volný čas společně, ...). Významnou roli má však věk členů rodiny.

V současné moderní společnosti se za prvotní pokládá schopnost ekonomického zajištění, emocionální podpory všech členů rodiny a schopnost vychovávat děti. K tomu, aby rodina mohla své funkce plnit, je zapotřebí, aby měla určité **kompetence**. (Matoušek a kol., 2013)

Základními kompetencemi v oblasti zajištění podmínek pro život jsou, dle Matouška a kol. (2013), **schopnosti**:

- zajistit určitou úroveň příjmů
- hospodařit s finančními prostředky
- zajistit bydlení
- udržet bydlení ve stavu, který odpovídá potřebám členů rodiny

současně

- sladovat partnerské fungování v rodině, včetně konstruktivního řešení konfliktů
- kooperovat v kontaktech se širší rodinou i sociálním okolím

dále

- přijímat děti, vnímat jejich potřeby, reagovat na ně
- určovat pravidla chování a trvat na nich
- sledovat aktivity dětí v době, kdy nejsou s dospělými členy rodiny

V okamžiku, kdy rodina z nějakého důvodu a v určité míře neplní své základní funkce, lze mluvit o **poruše rodiny**.

Poruchy pramení hlavně z chyb v jednotlivých člancích systému, tedy jednotlivce - rodina – společnost a v jejich vzájemných vztazích. (Dunovský, 1986)

Z hlediska poruch rodiny rozdělil pan Dunovský (1986) rodinu na tyto typy:

- Funkční rodina - rodina, která splňuje dané podmínky pro zdravý vývoj dítěte a která dobře plní své základní funkce.
- Problémová rodina – která je charakteristická poruchami jen některých funkcí, které vážně neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte. Rodina je schopna své problémy řešit sama, popřípadě s malou pomocí z vnějšku.
- Dysfunkční rodina – kde se vyskytují vážnější poruchy některých nebo všech rodinných funkcí, které však ohrožují rodinu jako celek a hlavně vývoj a prospěch dítěte. Tato rodina vyžaduje soustavnou pomoc.
- Afunkční rodina – která přestává plnit svůj účel vůči dítěti. Dítěti závažným způsobem škodí a ohrožuje ho v samotné existenci.

V současné době se při hodnocení rodin využívá přístup, který v jejich fungování hledá **rizikové** a současně **protektivní faktory**. Rizikové faktory ohrožují samotnou soudržnost rodiny, případně některého jejího člena (alkoholismus, násilné řešení sporů apod.). Rizikovým faktorem jsou dále i osobnostní zvláštnosti, jako např. autismus dítěte, žárlivost dospělého aj. Protektivní faktory pomáhají rodinám zvládat těžkosti (sociální inteligence dítěte, osobností nezdolnost dospělého). (Matoušek a kol., 2013)

Při řešení obtíží rodina využívá své **zdroje**, kam kromě výše zmíněných protektivních faktorů spadají též materiální zdroje rodiny, členové široké rodiny, osoby z místní komunity, profesionálové, kteří působí v sociálních službách či orgány místní samosprávy a státu. Ohrožené rodiny jsou rodiny, v nichž rizikové faktory nejsou dostatečně vyvažovány protektivními faktory, či vlivem dalších zdrojů – hrozí rozpad rodiny, a nebo jiná vážná újma někomu z jejích členů. (Matoušek a kol., 2013)

1.4.1 Typologie rodin

Jednotlivé typy rodin jsou odvozeny především od určité dominantní charakteristiky jednoho nebo obou dospělých, kteří svým vlivem působí na fungování celé rodiny.

Dle Matouška a kol. (2003) existují tyto 4 typy rodin:

- Perfekcionistické rodiny (represivní, úzkostné, neurotické rodiny)

Jeden nebo oba dospělí zde nadměrně zdůrazňují žádoucí chování. Jestliže členové rodiny takovéto normy překročí, nastává stav úzkosti. Takováto rodina očekává úspěch od všech členů a to v každé situaci a za každou cenu. Na členy klade velmi vysoké, nepřiměřené

nároky. Jestliže se v takovéto rodině objeví obtíže, rodina má tendenci je řešit sama, nevtahuje do problémů žádné orgány.

➤ Nepřiměřené rodiny (nezralé, neadekvátní, dětinské, extrémně závislé rodiny)

Jeden nebo oba dospělí v této rodině spoléhají při řešení obtíží, které jsou obvykle řešitelné samostatně, na vnější pomoc. Přijímají pomoc od své sociální sítě, od odborníků z vnějšku apod. Dospělí v této rodině jsou obvykle mladí, nezralí nebo s nižším vzděláním, a řeší obtíže spojené s obstaráváním financí a hospodařením s nimi, či péčí o dítě. V této rodině se obvykle nevyskytují antisociální tendence.

➤ Egocentrické rodiny (prestižní, chladné, rozštěpené rodiny)

Jedná se o rodiny s jedním rodičem, nejčastěji otcem, popřípadě oběma rodiči, kteří jsou plně pohlceni svou společenskou kariérou. V těchto rodinách nechybějí příjmy, ale jsou většinou vynakládány na prestižní záležitosti. Vztahy jsou chladné. Klade se důraz na to, že úspěšný jedinec má větší hodnotu než ostatní členové. Častý je manželský nesoulad i domácí násilí, které je dobře tajeno. Časté je také zanedbávání emocionální funkce rodiny. Děti mívají problémy se školní docházkou a psychické potíže. Člen, který by požádal o pomoc, bude brán jako nepřítel rodiny.

➤ Asociální rodiny (impulsivní, agresivní, delikventní, deviantní rodiny)

Tyto rodiny se vyznačují nedostatkem hodnotového a sociálního napojení na běžnou společnost. Snaží se uspokojit své potřeby za každou cenu, což je prioritou. Vztahy jsou mělké, nezralé. Jedná se většinou o nerozmyšleně uzavřená manželství, narození dítěte nebývá plánované, někdy jdou rodiče schopni dát dítě k adopci. Objevuje se zanedbávání, zneužívání dětí, rodiče nechodí pravidelně do práce, tendence k alkoholismu.

1.4.2 Specifika mnohobproblémových rodin

Je důležité si uvědomit, že to, co charakterizuje rodinu z hlediska jejího fungování, není absence problémů, nýbrž účinný způsob jejich zvládnutí. Rodinná krize je určitou součástí rodinného života a představuje dočasné zhoršení fungování rodiny s nadějí na jeho zlepšení. V některých případech však může být předstupněm trvalejšího stavu rodinné dysfunkce. (Sobotková, 2014)

Za mnohobproblémovou rodinu lze považovat rodinu, která má dlouhodobě více než jeden problém. Soubor problémů se týká řady jednotlivců i řady sfér rodinného života. Rodina má těžkosti ve více oblastech svého fungování – bydlení, finance, výchova dětí, konflikty

se zákonem nebo i závislosti. Současně však nedokáže problémy sama řešit a nedokáže ani využít existujících sociálních služeb. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Vnitřní vztahy v rodině jsou charakterizované nediferencovaností rolí, dezorganizací, chaosem, často izolovaností jednotlivců, nejasnou komunikací mezi členy rodiny, negativními emočními reakcemi i destruktivními konflikty. Oblastí vnějších obtíží takovýchto rodin se stává sféra vzdělání a práce, hospodaření s finančními prostředky, zajištění chodu domácnosti, oblast bydlení, výchovy dětí, ale i kontaktu s jinými lidmi, rodinami a institucemi. Individuální problémy, které se v mnohoproblémových rodinách v různých kombinacích vyskytují, jsou zločinnost, závislost na návykových látkách, závislost na hazardních hrách, nezaměstnanost, prostituce, nechtěné nebo předčasné těhotenství, zanedbávání, týrání či zneužívání dětí, záškoláctví a útky dětí z domova, poruchy osobnosti, zdravotní či mentální postižení, poruchy učení u dětí a mnoho dalších. (Matoušek a kol., 2005)

Chování členů v rodině bývá velmi často interpretováno buď v rovině naučených způsobů chování, nebo dynamicky. Určitou neuvědomovanou motivací členů je zbavit se traumat z minulosti, a to především jejich externalizací. Tímto obranným mechanismem, nazývaným též acting-out nebo-li agování, se člověk zbavuje své vnitřní tenze tak, že nevědomky režíruje situaci, ve které se konflikt odehraje mezi ním a jinými osobami a vinu za něj pak připisuje druhému – vnitřní ohrožení se stalo vnějším ohrožením. K externalizaci dochází jednak mezi jednotlivými členy rodiny, ale i mezi rodinou a jejím okolím. Uvnitř rodiny může být některý z členů zatlačen do role oběti tak daleko, že jeho stav vzbudí reakci činitelů sociální kontroly, což skončí tím, že se oběť z rodiny nedobrovolně vzdálí (dětský domov, psychiatrická léčebna, vězení apod.). Mezi rodinou a okolím též mohou proběhnout otevřené střety, což vede k tomu, že má rodina pocit, že se proti ní okolí spiklo. Impulzem může být např. odebrání dítěte z rodiny, trestní stíhání nebo i rozhodnutí o vystěhování rodiny z bytu, kvůli neplacení nájemného. Rodina si poté vytvoří určité přesvědčení o předpojatosti ostatních účastníků střetnutí a některého člena rodiny, případně celou rodinu, postaví do role nevinné oběti. (Matoušek a kol., 2005)

Mnohoproblémová rodina svá traumata z minulosti přehrává v nových verzích a marně se jich tak snaží zbavit. Takovéto chování je velmi často doprovázeno regresivními projevy – členové rodiny se vracejí do doby, kdy byli nejvíce traumatizováni a nejvíce potřebovali podporu rodiny. V tomto případě se vývoj v rodině jakoby zasekl, a to i přes skutečnost, že

v ní je vše v pohybu. Krize se pro rodinu může stát záležitostí návyku, stejně tak způsoby chování či řešení problémů. (Matoušek a kol., 2005)

Jak již zmiňují výše, mnohoproblémové rodiny mají problémy dlouhodobě, které často přesahují výměnu generací. Do kontaktu s odborníky, s pomáhajícími organizacemi, se dostávají v situaci krize. V okamžiku, když krize pomine, ztrácí o spolupráci s odborníky zájem. Velmi často jsou tyto rodiny nazývány rodinami v opakující se krizi. Z hlediska sociálních služeb jsou mnohoproblémové rodiny rodinami, jejichž potřeby jsou ignorovány, nebo naplňovány parciálně. Dle Matouška a kol. (2005) je hlavním důvodem tohoto stavu:

- Chybný předpoklad pracovníků sociálních služeb, že rodina, která se chce změnit, si sama najde zdroj pomoci a s jeho působením změny dosáhne.
- Přístup k sociálním službám může být mnohoproblémovým rodinám blokován – rodina nemá telefon, služba je ve velké vzdálenosti od jejich bydliště, nedostatek verbálních či sociálních dovedností brání rodině při formulaci zakázky, v jiném případě o službě rodina ani neví, nebo služba není poskytována v domácím prostředí, vyžaduje určitý finanční příspěvek, nebo jsou ignorovány individuální potřeby či kulturní a etnické zvláštnosti rodiny apod.
- Ambivalence postojů těchto rodin k nabízeným službám – očekávání a cíle rodin a poskytovatelů služeb se často rozcházejí.

Chudoba je pojem, který se v souvislosti s mnohoproblémovými rodinami často vyskytuje. Je však důležité mít na paměti, že nelze zaměňovat mnohoproblémovou rodinu s rodinou chudou. Chudoba bývá pouze jednou z podmínek vzniku mnohoproblémových rodin a ne každá chudá rodina je mnohoproblémová. Setkáváme se i s případy, kdy se mnohoproblémovou rodinou stává rodina, která nemá nouzi o živobytí. Nové studie zdůrazňují jako podstatné faktory „odpojení“ rodiny od společnosti, kulturních norem a zvyklostí, a předávání nefunkčních vzorů rolí a způsobů řešení těžkostí přes několik generací. (Matoušek a kol., 2005)

Označení mnohoproblémová rodina není nikterak stigmatizujícím prvkem – zdůrazňuje však komplexní povahu potřeb těchto rodin. Principy sociální práce se zde řídí obecnými pravidly a respektují specifika dané situace. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

1.5 Základní principy sociální práce s rodinou

V případě, kdy se rodina dostane do situace, kterou neumí samostatně řešit a potřebuje pomoc, mohou se jednotliví členové nebo rodina celá obrátit na instituce, které se zabývají sociální prací s rodinou. V současné době u nás existují nejrůznější instituce, které reagují např. na otázky týkající se situací, kdy je dítě ohrožováno chováním členů rodiny, kdy dítě nebo mladistvý páchá trestný čin, instituce, které pomáhají řešit manželské a rodinné problémy, či zařízení, která poskytují poradenství rodičům při výchovných nebo výukových problémech dětí. V některých případech také rozhodne stát, že je potřeba rodině poskytnout pomoc. (Matoušek a kol. 2003)

Návštěva v rodině je pro sociální pracovníky mnohem přínosnější, než docházení rodiny do instituce. Pracovníkovi dává možnost získat o rodině mnohem více důležitých poznatků a informací a možnost poznat rodinu a pracovat s ní v jejím přirozeném prostředí. Pro instituce i pracovníky, kteří se zabývají pomocí rodinám, je prvotní, aby dítě vyrůstalo ve zdravé a funkční rodině. Při kontaktu s rodinou se snaží o budování zdravého rodinného prostředí. (Matoušek a kol., 2003)

Praktická práce s rodinou probíhá podle předem daného scénáře a zahrnuje čtyři etapy:

- Etapa úvodní – tato etapa zahrnuje počáteční kontakt s rodinou. Slouží ke sběru podstatných údajů o rodině, k sepsání dohody o vzájemné spolupráci, kde se stanoví zejména vzájemná práva a povinnosti obou stran, žádoucí výsledek, seznam termínovaných úkolů apod. (tedy „kdo udělá co a za jakých podmínek a do kdy“). Je důležité, aby rodina měla jasno o povaze pomoci, kterou jí pracovník a zařízení poskytne. Během této etapy dochází též k motivování klienta, podporuje se jeho úsilí k budování připravenosti ke změně – pracovník klade důraz na klientovy pozitivní stránky, schopnosti a dovednosti a povzbuzuje jej v přesvědčení, že problémy jsou řešitelné. (Příhodová in Macková, 2014)
- Etapa anamnesticko-diagnostická – (moderní terminologie sociální práce užívá pojem posouzení) – tato etapa již zahrnuje plánování intervence. Tato část se bude lišit v úkolově orientovaném přístupu, kde se stanoví problém a v systemických modelech, kde musí být problém explicitně definován.

Výsledkem je stanovení problému klientem – klade se důraz na to, co chce rodina, definování problému je záležitost především členů rodiny. (Macková, 2014)

Při tzv. soustředěném cílovém přístupu se užívá následujícího postupu - pořízení seznamu problémů a sepsání návrhů na jejich řešení, seskupení problémů do okruhů a seřazení klienty dle důležitosti, následně probíhá společná diskuse nad zátěží, důsledky, významem a řešitelností jednotlivých problémů. (Řezníček in Macková, 2014)

Intervence musí jasný a měřitelný cíl, který se průběžně sleduje. Stanovování cílů má svá pravidla: stanovit ohraničený počet cílů (max. tři cíle), užívat klientovy formulace (vyvarovat se užívání odborných termínů, kterým klient nemusí rozumět), cíl musí být jasný, konkrétní, pozitivní, vyjadřovat ho realisticky s ohledem na jeho dosažitelnost, volit spíše krátkodobé cíle, které odpovídají motivaci klienta a jeho možnostem. (Příhodová in Macková, 2014)

- Etapa intervence – v této etapě hledá sociální pracovník vhodné strategie pro dosažení stanovených cílů. Mezi základní strategie v úkolově orientovaném přístupu patří doplnění, přenos kompetencí a posílení schopností tak, aby klient vynikl a došlo k přerušování navyklého řetězce chování. Pro dosažení cílů se užívají nejrůznější techniky, jako např. mediace, domácí úkoly, výměna rolí, nácvik chování, rozhodování na papíře aj. (Macková, 2014)

Prvotním tématem systemických modelů se, jako typ intervence, stalo dotazování. Otázky, které jsou kladeny klientovi, by měly být formulovány tak, aby klient rozvíjel své uvažování a své nápady. (Příhodová in Macková, 2014)

- Závěrečná etapa – etapa zaměřená na zpracování prožitků klienta, které jsou vázány na ukončení pracovního vztahu, na upevnění pokroku, kterého bylo dosaženo (poukázat na to, co se zlepšilo, co pomohlo v řešení problému), současně na vytvoření plánu pro případ, že by se problém znovu objevil a na sestavení sítě přirozené podpory (sít sociálních kontaktů, která se skládá s příbuzných klienta, jeho přátel či sousedů). (Macková, 2014)

Součástí závěrečné etapy je též vyhodnocení vzájemné spolupráce, což obsahuje konkrétní hodnocení práce sociálního pracovníka, bilancování pomoci (co pomohlo, co nepomohlo) a klient poskytuje zpětnou vazbu. (Příhodová in Macková, 2014)

Je zapotřebí brát v potaz, že každý klient je individuální bytost. V praxi tedy často dochází k tomu, že jsou jednotlivé kroky přizpůsobeny individuálním podmínkám situace klienta, jeho rodiny či dalším subjektům, které jsou zainteresovány do pomáhajícího procesu. (Macková, 2014)

2 Osamělé rodičovství

V dnešní době má rodina nejrůznější podoby. Tradiční podoba (matka-otec -dítě/děti) je jen jednou z desítek variací, které se postupně začaly rozšiřovat. V neúplné rodině zůstává s dítětem jen jeden z rodičů, přičemž ten druhý chybí. Příčin takového složení rodiny může být několik - úmrtí, rozvod nebo svobodné mateřství a podobně. Termín neúplná rodina však zahrnuje také jednočlenné domácnosti rozvedených nebo ovdovělých osob, ale i funkční partnerství, kde nedošlo k sňatku, ale partneři zde žijí jako rodina. (Matoušek a kol., 2005)

Osamělí rodiči se potýkají s celou škálou povinností a plnění funkcí rodiny, které se pro ně mohou, na rozdíl od rodin úplných, kde dítě žije s oběma rodiči, jevit jako obtížné. Zatímco v úplných rodinách zajišťují jejich funkci oba rodiče, v rodinách neúplných jen jeden rodič. Často zde dochází k situacím, kdy rodič na vše sám nestačí a může mít s výchovou a péčí o děti potíže. Může si připadat nepotřebným či osamělým. (Sobotková, 2001)

Matoušek a kol. (2005) dále uvádějí, že nejčastějším případem osamělého rodiče je žena, která žije se svým nezletilým dítětem nebo dětmi. Pouze u 10 % rodin s jedním rodičem je v čele muž.

Ekonomické zajištění rodiny, vedení domácnosti nebo čas věnovaný výchově a péči o děti znamená pro osamělou matku velkou zátěž. V některých případech matka nedokáže naplnit potřeby svých dětí tak dobře, jak by si přála, což může vést k pocitům beznaděje. Tím, že v rodině chybí otec, přichází jak dívka, tak chlapec o určitý potřebný vzor mužské role. V některých literaturách se také můžeme setkat i s názorem, že nepřítomnost otce v rodině může způsobovat výchovné problémy ve větší míře než je běžné, a zároveň i zvýšenou delikvenci mládeže vyrůstající v těchto rodinách. Pravděpodobnější je však fakt, že významnější příčinou než nepřítomnost otce, jakožto chybějící autoritu, je špatná ekonomická situace těchto rodin. (Matoušek a kol., 2005)

Osamělí otcové se potýkají s obdobnými problémy jako matky, zejména v rámci skloubení nároků práce a péče o děti. Někteří osamělí otcové mají děti ve své péči proto, že od rodiny matka odešla, nebo jí soud odmítl svěřit děti do péče. Otec, po rozpadu rodiny, může mít problémy při zvládnutí pocitů bolesti či hněvu. Často se také stává, že odmítne umožnit matce kontakt s dětmi. Považuje touhu dítěte po matce za zavržení své vlastní

osoby. V některých případech mohou mít otcové také konflikty s dcerami, které se v průběhu dospívání mohou stát určitou připomínkou ženy, která otce odmítla. (Matoušek a kol., 2005)

Matky, které zůstávají s dětmi samy, ne však záměrně svobodné matky, se mohou setkávat s celou řadou problémů.

První oblastí, ze které pramení zvýšený stres, jsou **praktické otázky** – obvykle finance, zaměstnání a vedení domácnosti. Druhou oblastí jsou **osobní problémy** – především emoční distres, změny v sebepojetí a také ohrožení osobní identity. Třetím zdrojem stresu jsou **vztahy** – problémová interakce s dětmi, konfliktní vztah s bývalým manželem, popřípadě i nejistota v případném rýsujícím se dalším vztahu. (Sobotková, 2001)

Dá se předpokládat, že ženy v takovýchto složitých situacích pociťují ztrátu energie, pocity beznaděje a deprese. Mohou být přetížené a podrážděné, což se samozřejmě odráží i na vztahu s dětmi. Rizika, která vyplývají z nedostatečného zvládnutí situace, se zvyšují tehdy, když žena ztrácí své známé prostředí a dosavadní podpůrné sítě například tím, že se přestěhuje, stíží se kontakt s rodiči, kamarádkami a podobně. Fungující podpůrná síť naopak účinně redukuje stres. Stejnou funkci plní i pocit dostatečné kontroly a sebeúčinnosti. Je velice důležité těmto matkám poskytnout pomoc ihned po rozvodu, aby se tento pocit beznaděje či bezmoci dále nerozvinul. Zkušenosti osamělých matek říkají, že jejich pocity často mají velice obdobný průběh – od počátečních pochyb, nejistoty a úzkosti postupně směrem k pocitům sebejistoty, autonomie a nezávislosti. (Sobotková, 2001)

2.1 Dítě v rodině osamělé matky

Je nesporné, že nejlepší předpoklady pro výchovný proces jsou zajištěny tam, kde je rodina úplná, kde jsou všichni členové vzájemně spjati vztahem porozumění, důvěry a náklonnosti. Dá se říci, že je to nejlepší ovzduší, kde se dítěti daří a kde se jeho osobnost může zdravě vyvíjet. Je však důležité mít na paměti tu skutečnost, že ani ta nejúplnější rodina nemusí vždy dobře fungovat a obtíže či poruchy, k nimž dochází, mohou výchovný proces narušit od samých základů. Samotná úplnost rodiny nám nedává jasnou záruku štěstí a výchovného úspěchu. Znamená výhodnější výchovnou situaci či poněkud lepší výchovné předpoklady. Ale od předpokladů ke skutečnému reálnému životu je dlouhá cesta. (Matějček, 1989)

A tak tedy prostá skutečnost toho, že je dítě vychováváno pouze jedním rodičem, neznamená sama o sobě nějaké zvláštní odchylky v jeho vývoji, nezavádí ho na scestí ani mu nepřináší nové specifické potřeby, které bychom neviděli u jiných dětí. Znamená v podstatě pouze to, že výchova v těchto případech je náročnější, že přináší určitá nebezpečí, kterým je potřeba věnovat zvýšenou pozornost. (Matějček, 1989)

Dle Matějčka (1989) v zásadě existují čtyři okruhy potřeb, které musí být rodičem (v našem případě matkou) dostatečně uspokojovány tak, aby se dítě mohlo, po duševní stránce, zdravě vyvíjet a aby se mohlo bez problémů začlenit do své společnosti. V úplné rodině jsou tyto potřeby dítěti dávány přirozeným, normálním soužitím, kdežto v rodině neúplné je k tomu potřeba více uvědomění a více zaměřeného úsilí.

První oblastí je stálý přísun vývojových podnětů – zde je rizikem především to, že osamělá matka může být od počátku velmi pracovně vytížená nebo zaujatá svými osobními problémy. Pak by se mohlo stát, že se tedy dítěti bude věnovat minimálně a svým způsobem ho zanedbávat. Má zde méně příležitostí se s někým jiným rozdělit o svou práci či radost a starosti. Druhou oblastí potřeb, jsou potřeby sociálního učení – není nikde stanoveno, že osamělá matka bude v této věci v nevýhodě. Učí své dítě od prvních dnů života stejným přirozeným způsobem, jako každá jiná matka. Je zde však větší pravděpodobnost, že dítě osamělé matky přijde například do jeslí v dřívějším věku a že zde bude trávit delší denní dobu. Takováto situace je pro matku velmi náročná, protože je zapotřebí nejen mateřského citu, vychovatelského taktu a uvědomění k tomu, aby dítěti dovedla svou nepřítomnost vynahradit a současně při výchově s kolektivním zařízením úzce spolupracovala. Třetím okruhem jsou potřeby citové – ani v tomto případě nemusí nutně být matka v nevýhodě. Zde není důvod, proč by se citový vztah dítěte k ní, se vším blahodárným, co přináší, neměl vytvořit stejně tak, jak se vytváří u jiných dětí. Posledním zmíněným okruhem jsou potřeby spojené se společenským zapojením dítěte. Zde lze očekávat, že děti osamělých matek jsou přece jen ve značné nevýhodě, především v rámci toho, když role jejich vlastního otce, kterého někdy neměly příležitost ani poznat, nebyla nahrazena žádnou jinou vhodnou osobou. V souvislosti s tímto zde hrají významnou roli dále neopomenutelné faktory, které je zapotřebí brát v potaz. Patří mezi ně například věk dítěte, pohlaví, či okolnosti, za kterých ke ztrátě otce došlo. (Matějček, 1989)

2.2 Rizika osamělého rodičovství

Osamělé rodičovství přináší vážný a někdy i dost podceňovaný společenský problém, který se mnohdy v rámci psychické či ekonomické zátěže může přenášet i do další generace. (Matoušek a kol., 2005)

2.2.1 Ohrožení základních funkcí rodiny

Zejména zajištění citového zázemí všech členů rodiny a příprava dětí pro život ve společnosti jsou dvě základní funkce, které mohou být v rodinách osamocených rodičů ohroženy. Jak je již zmíněno výše, je to zejména čas, který rodiče většinou nemají, a tak se dětem mnohdy dostává méně pozornosti či péče. Osamělý rodič může být natolik pohlcen vlastní prací či péčí o domácnost, že mu na hraní s dětmi, učení či povídání jednoduše žádný čas nezbyvá. Sociální a psychologické dopady, má však také i narušení funkce ekonomicko-zabezpečovací. Omezení styku dítěte s rodičem je jedním z nejzávažnějších negativních dopadů rozvodu. (Matoušek a kol, 2005) Může se též jednat o PAS – syndrom odcizení, odmítání, zavržení rodiče. PAS lze definovat jako stav, kdy v důsledku partnerského konfliktu, rozchodu či rozvodu rodičů, dochází k narušení či úplné ztrátě vztahu dítěte k jednomu z rodičů. Postihuje všechny členy rozvrácené rodiny, avšak nejvíce ohrožuje psychosociální vývoj dítěte. V některých případech může dojít až k závažnému psychickému poškození dítěte. Při dramatickém rozchodu či rozvodu rodičů často dochází k situacím, kdy rodiče navádějí dítě proti druhému rodiči. Snaží se druhého rodiče poškodit a dítě získat na svou stranu za každou cenu. Důsledkem takového jednání je, že se u dítěte postupně buduje jakési naprogramované chování k druhému rodiči – dítě postupně přestává mít zájem se s rodičem stýkat, což vede k tomu, že se s ním nechce stýkat vůbec, až tohoto rodiče zavrhne. Někdy dočasně, ale někdy i na celý život. (Baštecká, 2009)

2.2.2 Ekonomické znevýhodnění

Příjem rodiny ovlivňuje kvalitu zabezpečování potřeb jejích členů. Nízké příjmy též znemožňují dětem realizovat se např. v rámci mimoškolních aktivit, kulturních či sportovních akcí. Velkým a častým problémem je také nedobytnost výživného, což ohrožuje uspokojování základních existenčních potřeb neúplné rodiny. Chudobou jsou více ohrožené ženy. Problém nespočívá pouze v materiální oblasti, hmotná nouze mívá další sociální dopady, z nichž nejzávažnější je snížená dostupnost vzdělání. Chudoba rodiče

může také ovlivnit vzdělávání dítěte. Rodič s nedostatečným příjmem si mnohdy nemůže dovolit doučování nebo zakoupení knih, které by dítěti pomohly při studiu. V rámci toho se dítěti nemusí podařit dosáhnout školních výsledků potřebných k vyššímu vzdělání. Chudoba je spojena s celým řetězcem nevýhod, které poškozují jak rodiče, tak děti. (Matoušek a kol., 2005)

2.2.3 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost představuje pro osamělého rodiče velké riziko, protože případná chudoba, spojená se ztrátou zaměstnání, se nedotkne pouze rodiče samotného, ale i jeho dítěte. Osamělý rodič s dítětem je pro zaměstnavatele neatraktivní a velmi často se stává, a to i přes pracovní-právní opatření, že se rodič po mateřské dovolené ocitne na úřadu práce. Zaměstnavateli jsou odmítáni právě proto, že pečují o malé dítě bez pomoci druhého rodiče. Takovéto rodiny se posléze stávají příjemci sociálních dávek a jejich příjmy jsou často na hranici životního minima. (Matoušek a kol., 2005)

2.2.4 Bytová problematika

Jednou z příčin vzniku neúplných rodin je rozvod. V rámci nepříznivé finanční situace často dochází k tomu, že manželé i po rozvodu bydlí společně. Vážná je situace v tom případě, kdy je matka nucena v bytě zůstat s partnerem, který ji týrá. Zde proto zřizují neziskové organizace azylové bydlení, které matkám v tomto případě může na určitou dobu pomoci. Osamělý rodič s dětmi se zpočátku uchyluje k bydlení se svými rodiči, někdy i dalšími sourozenci, v jednom bytě. Toto řešení bývá většinou chvilkové, protože vícegenerační soužití vede k častým problémům a rodinným neshodám v rámci ochrany soukromí, určování kompetencí a autority při výchově dítěte. Významnou roli v řešení této problematiky zde hraje stát a jeho bytová politika, která by měla těmto rodinám pomoci najít, ale také udržet odpovídající bydlení. (Matoušek a kol., 2005)

2.2.5 Sociální izolace

Osamělý rodič většinou v rámci zajištění chodu domácnosti zastává obě rodičovské role. V rámci toho dochází k omezení jeho volného času i omezení sociálních kontaktů. Další překážku představuje nedostatek financí na zaplacení volnočasových aktivit a současně s tím na zaplacení hlídání dítěte jinou osobou. (Matoušek a kol., 2005)

2.2.6 Problém sociálního vyloučení

Příslušnost k národnostní menšině, neuspokojivé bydlení bez základního vybavení, nedostatečné vzdělání či špatný zdravotní stav jsou faktory, na kterých bývá sociální vyloučení založeno. Základní příčinou, dle mnoha odborníků, je však dlouhodobá nezaměstnanost, která souvisí s nesnadným uplatněním některých skupin obyvatel na trhu práce. Mezi tyto skupiny patří právě osamělí rodiče, zejména pak matky s dětmi. (Matoušek a kol., 2005)

2.3 Bezdomovectví matek s dětmi

Bezdomovectví je sociální jev, který je podmíněný celou řadou faktorů a představuje krajní podobu sociálního vyloučení. Označuje situaci bezprostřední nouze, ve které se člověk ocitá bez trvalého domova. (Matoušek, 2008)

Pojem domov je spojován s určitou úrovní jistoty a bezpečí, není jen místem, kde je možné přespát, bez hlubších vazeb a odpovídajících emocí. Zdroje a schopnosti osob, které žijí bez domova, neumožňují tento problém řešit samostatně, přičemž ztrátou domova je každý tento člověk ohrožen v mnoha aspektech své existence. (Matoušek a kol., 2005)

Bezdomovectví zasahuje jak muže, ženy, tak i děti a pocítujeme zde určité rozdílnosti. Jsou to však právě ženy, které jsou vydány vyššímu riziku. I přes určité argumenty o rovnoprávnosti mužů a žen je sociální, ekonomické i polické postavení žen stále problematické. Vzrůstající tendence bída nejvíce zasahuje děti a ženy v případě uprchlíků, extrémně bídých životních podmínek, nízkého vzdělání, též v případech obětí agrese a v neposlední řadě také v rámci negativních důsledků rozvodů. Z různých studií se dozvídáme, že počet osob, které jsou ohroženy ztrátou bydlení, stále přibývá a jsou to právě ženy s dětmi. (Hradečtí, 1996)

V dnešní době je také možné setkat se s pojmem feminizace chudoby. Tento termín označuje celosvětový trend zvyšujícího se podílu chudoby mezi ženami ve srovnání s muži. Významným faktorem, který zvyšuje pravděpodobnost chudoby žen je situace osamělého rodičovství. Jako ženy zde mají menší příjmy než muži. Současně stojí v čele celé domácnosti, což dále znamená další náklady v poměru k jejich příjmu. (Hasmanová Marhánková, 2011)

Riziko chudoby osamělých matek a jejich dětí je zapříčiněno též genderovými bariérami na trhu práce. Zaměstnanost žen je stále nižší než zaměstnanost mužů. Samotné mateřství

nadále působí jako negativní aspekt při přijímání do zaměstnání. Velké a neporovnatelné finanční dopady má také rozvod. Z různých výzkumů je možné se dozvědět, že během prvního roku po rozvodu klesá životní úroveň žen až o 75 %. V oblasti osob ohrožených rizikem chudoby se po rozvodu ocitá 50 % žen. (Hasmanová Marhánková, 2011)

Ženy většinou volí latentní formu bezdomovectví, snaží se skrýt nešťastnou situaci svou a vlastních dětí. Sociální vyloučení ve své extrémní podobě je veřejností přijatelné pro muže, ne tak pro ženy. Lidé cítí zmatek, podrážděnost, hněv, ba i znechucení, pokud se potkají s osobou bez přístřeší, a tyto pocity jsou mnohem intenzivnější až nepřátelské, pakliže je touto osobou žena. Je zřejmé, že ženy ve svém životě čelí větším nesnázím a obtížnostem, předpojatým názorům a nevýhodám, než muži. (Baštecká, 2009)

Dá se říci, že hlavní příčinou, která v naší společnosti přispívá ke stále se zvyšujícímu počtu osob bez domova, je neadekvátní politika zaměstnanosti, nedostatek bytů pro nízkopříjmové občany a nevyhovující podpora znevýhodněných osob. Současný systém podpory v nezaměstnanosti spíše prohlubuje pasivitu a závislost – je velmi snadné si ilegálně přivydělávat k podpoře v nezaměstnanosti, existuje pracovní diskriminace starších lidí, žen či Romů, nedostatek míst pro znevýhodněné občany apod. V oblasti podpory bydlení je též zřejmý určitý deficit – osoby s nízkým příjmem si ve většině případů nemohou dovolit platit standartní nájemné, postupně se z nich stávají neplatiči a nakonec lidé bez domova. (Matoušek a kol., 2005)

Matky s dětmi, které se z různých důvodů ocitly na ulici, přišly o střechu nad hlavou, potřebují zázemí k tomu, aby se postavily zpět na vlastní nohy a svou situaci mohly řešit. Zajištění základních životních potřeb je prvním krokem a podmínkou pro úspěšnou reintegraci. Mezi služby, které nabízí pomoc matkám s dětmi, které se ocitly ve svízelné situaci, spojené se ztrátou bydlení, a které jsou orientované na zabezpečení základních životních potřeb, patří azylové bydlení. (Baštecká, 2009)

3 Azylový dům – jedna z forem pomoci pro matky s dětmi v nouzi

3.1 Obecná charakteristika azylových domů

Sociální služby, které jsou poskytovány ve prospěch rodin a jejich členů, pomáhají osamělým rodičům nejen s překonáním mimořádně náročné nebo krizové situace, kterou nemohou nebo neumí samostatně vyřešit, ale především chrání nezletilé dítě. (Matoušek, 2005)

Azylové domy pro matky s dětmi poskytují pobytové sociální služby na přechodnou dobu, která zpravidla nepřevyšuje jeden rok, a to osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Matky většinou potřebují nejen přístřeší, ale též další doprovodné sociální, psychologické či právní služby a poradenství. Cílem těchto služeb je především pomoci matkám v hledání trvalého řešení jejich situace a zajištění samostatného života v budoucnu. (Matoušek, 2005)

Zákon č. 108/2006, Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, řadí azylové domy do služeb sociální prevence. Dle tohoto zákona (§ 53) služby „*napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.*“

Zákon dále výslovně stanovuje základní činnosti těchto zařízení (§ 57). Jsou jimi:

- *„poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,*
- *poskytnutí ubytování,*
- *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“*

3.2 Občanské sdružení „Náš domov“ Koclířov – azylový dům pro matky s dětmi v nouzi

Občanské sdružení „Náš domov“ Koclířov (dále jen OS) bylo založeno roku 1998. OS je nestátní neziskovou organizací, která je registrována MVČR a poskytuje pobytové služby sociální prevence dle Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V tomto duchu provozuje OS Azylový dům pro matky s dětmi v nouzi, který je registrovaný Krajským úřadem Pardubického kraje. Realizace projektu Azylový dům pro matky s dětmi v nouzi započala v roce 2000.¹ (Výroční zpráva OS „Náš domov“ Koclířov, 2013)

3.2.1 Poslání azylového domu

Azylový dům pro matky s dětmi v nouzi v Koclířově (dále jen AD) poskytuje pobytové sociální služby matkám s nezletilými dětmi a těhotným ženám a to po dobu zpravidla jednoho roku. Ženám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, jako je např. ztráta bydlení, nevhodné podmínky pro výchovu dětí nebo ohrožení domácím násilím, nabízí zklidnění situace a pocit bezpečí. (Výroční zpráva OS „Náš domov“ Koclířov, 2013)

AD neposkytuje pouze existenční zázemí či možnost řešení nepříznivé sociální situace, ale usiluje i o aktivizaci potencionálu uživatelék tak, aby se matky mohly vrátit do běžného života, pokusily se o obnovení přirozených vztahových vazeb a naučily se spolupracovat s místními institucemi. Pracovníci podporují matky ve vzdělávání v oblasti péče o dítě, péči o domácnost, výchovu a vzdělávání dětí předškolního a školního věku, podporují je v rozvoji jejich schopností a dovedností či samostudiu tak, aby byly schopny žít plnohodnotný život. Individuálním přístupem a trvalou motivací k samostatnosti a odpovědnosti, jim dává šanci začít nový život a opětovně se začlenit do společnosti. (Výroční zpráva OS „Náš domov“ Koclířov, 2013)

3.2.2 Personální zajištění a kapacita azylového domu

Personální zajištění poskytované sociální služby:

1 vedoucí azylového domu

1 sociální pracovnice

4 pracovnice v sociálních službách

¹ OS „Náš domov“ Koclířov a Azylový dům pro matky s dětmi v nouzi, jsou popisovány ke dni 31. 12. 2014

Sociální služba je poskytována nepřetržitě – 24 hodin denně po celý rok.

Celková kapacita zařízení je 24 lůžek (7 bytových jednotek – 6 třílůžkových, 1 šestilůžková).

Každé uživatelce služby je přidělena jedna bytová jednotka, jejíž součástí je kuchyňská linka, lednice, mikrovlnná trouba, varná konvice, nádobí, postele včetně lůžkovin, stůl, židle, skříň, televize, žehlička.

Uživatelky dále mohou využívat společné prostory – společná kuchyň s jídelnou (nachází se zde tři elektrické sporáky s troubou), dále společenská místnost, prádelna, herna, zahrada a dětské hřiště. (Výroční zpráva OS „Náš domov“ Koclířov, 2013)

3.2.3 Cíle azylového domu

AD usiluje o:

- *„Poskytnutí bezpečného zázemí*
- *Snížení rizika sociálního vyloučení*
- *Aktivní přístup uživatelky při řešení své nepříznivé sociální situace*
- *Zvýšení soběstačnosti a dovednosti uživatelky, respektování společenských norem, přijetí odpovědnosti za své jednání*
- *Posilování sebedůvěry v různých životních situacích a orientace v nich*
- *Opětovné začlenění uživatelky do společnosti*
- *Minimalizování závislosti uživatelky na sociální pomoci“* (Výroční zpráva OS „Náš domov“ Koclířov, 2013, s. 7)

3.2.4 Cílová skupina a poskytované sociální služby

Služby AD jsou poskytovány:

- Zletilým matkám, které mají do své péče svěřené děti do 18 let a těhotným ženám

Mezi poskytované sociální služby patří:

- Ubytování
- Podmínky pro osobní hygienu
- Podmínky pro samostatnou přípravu nebo pomoc nebo pomoc s přípravou stravy
- Podmínky a pomoc při zajištění chodu domácnosti
- Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí:

- Sociální poradenství
- Pomoc při vyřizování běžných záležitostí
- Pomoc při výchově a vzdělávání dětí
- Pomoc při hospodaření s penězi, řešení zadlužení
- Pomoc při uplatnění na trhu práce
- Pomoc při hledání bydlení
- Pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou
- Aktivizační činnosti - volnočasové činnosti, besedy, další vzdělávání (Výroční zpráva OS „Náš domov“ Koclířov, 2013)

S azylovým domem také spolupracuje odborník, a to externí pracovník z Poradny pro rodinu Pardubického kraje. Působí jako psycholog pro uživatelky služby, kdy jim nabízí pomoc při zvládnání jejich nepříznivé situace, při dosažení zklidnění a emoční stability tak, aby byly schopné (po psychické stránce) řešit situaci svou a svých dětí. Současně pomáhá matkám při posilování jejich rodičovských kompetencí zejména v oblasti péče o dítě, a to formou videotréninku interakcí.

3.2.5 Zajištění kvality poskytované sociální služby

Důležitým znakem kvality sociální služby je její schopnost podporovat jednotlivé uživatelky služeb v naplňování cílů, kterých chtějí s pomocí služby dosáhnout při řešení vlastní nepříznivé sociální situace.

AD usiluje o poskytování kvalitních a účinných sociálních služeb, které respektují a podporují rovný přístup ke vzdělání, práci a k dalšímu občanskému a osobnímu uplatnění a jsou tak základním předpokladem plnohodnotného, důstojného a svobodného života jeho uživatelek. Současně dbá o to, aby se kvalita poskytovaných služeb zvyšovala. Kvalitní sociální služba je souborem činností, které zajišťují pomoc a podporu osobám v nepříznivé sociální situaci, a to za účelem jejich sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení, a to takovými způsoby, které vždy zajišťují dodržování lidských práv a základních svobod osob. (Bulvová, 2013)

Kvalitní sociální služba umožňuje osobám v nepříznivé sociální situaci zůstat rovnocennými členy společnosti a žít v kontaktu s přirozeným sociálním prostředím, podporuje aktivní přístup k životu, podporuje hodnotu a důstojnost každého člověka, umožňuje uživatelkám naplnění všech svých práv, osobních cílů a přání, forma

poskytování služby nesmí zhoršovat kvalitu života uživatelk (omezení lidských práv a svobod, izolace, ...). (Bulvová, 2015)

Principy poskytované sociální služby:

- Profesionalita – sociální službu zajišťují kvalifikovaní pracovníci, kteří nadále usilují o zkvalitňování poskytovaných služeb a přistupují k uživatelkám vždy s ohledem na to, aby bylo dosaženo co nejefektivnějšího řešení jejich nepříznivé sociální situace
- Respekt – rozumí se především respekt k individualitě a pohledu na vlastní budoucnost, respektování soukromí, vlastních rozhodnutí, názorů, přání a uplatňování vlastní vůle uživatelk
- Diskrétnost – především v oblasti ochrany osobních údajů, dodržování mlčenlivosti o uživatelkách, výkon práce pracovníků je vždy v souladu s etickým kodexem sociálních pracovníků
- Nestrannost – na všechny uživatelky služby je pohlíženo nestranně a rovnoprávně
- Individuální přístup – ke každé uživatelce služby pracovníci přistupují individuálně, dle jejich osobních potřeb, přání a možností
- Spolupráce – jedná se o princip spolupráce mezi uživatelkou služby a pracovníky, vedoucí k řešení krizové situace. (Výroční zpráva OS „Náš domov“ Koclířov, 2013)

3.2.6 Plánování průběhu sociální služby

Základním krokem k vyřešení nepříznivé situace je její zmapování, zhodnocení a plánování postupu pro její nápravu. Individuální plánování je založeno na partnerství, respektování individuálních potřeb, ochraně práv uživatelk, důstojnosti a nezávislosti. Individuálním plánování se rozumí určitá domluva mezi pracovníky zařízení a uživatelkami sociální služby na postupech řešení nejen aktuální situace, ale i uspořádání potřeb a přání uživatelk z dlouhodobého hlediska. (Bulvová, 2013)

Princi individuálního plánování – již při prvním kontaktu vede sociální pracovnice se zájemkyní o sociální službu diagnostický pohovor, při kterém je mapována její sociální situace, jsou vybrány služby, které bude požadovat, je určen hlavní osobní cíl, kterého by chtěla během poskytování sociální služby dosáhnout. Po uplynutí adaptačního procesu v AD (po 1 – 2 týdnech) si uživatelka za pomoci klíčového pracovníka stanoví každodenní, krátkodobé i dlouhodobé cíle, kterých by chtěla dosáhnout a to včetně postupů (kroků) k jejich dosažení a termínu jejich plnění. Uživatelkou stanovené cíle jsou průběžně doplňovány dle potřeby, vývoje situace a jejich schopností. Společně je naplánován postup

pro řešení jejich situace, vždy je ale vycházeno z individuálních potřeb a cílů uživatelky. Stanovený individuální plán poskytování sociálních služeb mohou uživatelky kdykoliv během pobytu změnit. (Bulvová, 2013)

Dosahování stanovených cílů je během pobytu uživatelky průběžně hodnoceno a společně s nimi dále plánováno.

Hlavní zásady plánování sociální služby:

- Plánování sociální služby je vždy individuální a musí odpovídat individuálním potřebám, cílům a přáním uživatelky
- Stanovené cíle musí být reálné a musí odpovídat schopnostem uživatelky
- Plánování sociální služby musí probíhat společně s uživatelkami - musí znát své cíle a hodnocení jejich dosahování
- Dosažení cílů musí být měřitelné – jsou stanoveny konkrétní termíny, konkrétní postupy
- Uživatelky mají právo své cíle měnit
- Mají právo na změnu klíčového pracovníka dle svého výběru
- Naplnění osobních cílů uživatelky nesmí být v rozporu se základními zásadami poskytované sociální služby
- Cíle stanovené uživateli nesmí být nikým znevažovány, zlehčovány a zesměšňovány
- Personál AD aktivně podporuje uživatelky v naplňování stanovených cílů a napomáhá jim
- Při plánování jsou uživatelky vedeny k samostatnosti
- Individuální plán je vyhotoven ve dvou stejnopisech, jeden je součástí spisu uživatelky, druhý má uživatel
- Individuální plán musí korespondovat s požadovanými sociálními službami, na kterých se dohodl uživatel s poskytovatelem ve smlouvě
- S individuálním plánem uživatelky a jeho změnami musí být seznámeni, prostřednictvím klíčového pracovníka, všichni pracovníci (Bulvová, 2013)

3.2.7 Sociální práce s uživatelkami služby

V AD vykonává odbornou sociální činnost především sociální pracovnice, a dále také pracovníci v sociálních službách, na základě získaného odborného vzdělání. Podmínkou výkonu činnosti sociálního pracovníka (i pracovníka v sociálních službách) je, mimo odborné způsobilosti, také způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost, a to dle zákona o sociálních službách. (Jedličková, 2013)

Nepříznivou sociální situaci řeší uživatelka společně se sociálním pracovníkem a svým klíčovým pracovníkem prostřednictvím individuálního plánu. Plnění jednotlivých cílů individuálního plánu vede k osamostatnění matek, postupnému sociálnímu začlenění a též nezávislosti na sociálních službách. (Výroční zpráva OS „Náš domov“, Koelířov)

Základní činnosti sociálního pracovníka v oblasti péče o uživatelky:

- Podílet se, společně s ostatními pracovníky AD, na vedení evidence žádostí o poskytovanou sociální službu
- Zajišťovat první kontakt s žadatelkou o službu a provádět sociální šetření
- Zpracovávat smlouvy o poskytování sociální služby, její prodloužení či ukončení
- Odpovědnost za SPOD, vedení veškeré agendy týkající se SPOD
- Plánování průběhu sociální služby společně s uživatelkou služby a klíčovým pracovníkem
- Dbát na kvalitu všech poskytovaných sociálních služeb a vést uživatelky k aktivnímu přístupu řešení nepříznivé situace
- Vést sociální agendu, zajišťování odborné sociálně právní poradenské činnosti
- Vést osobní spisy uživatelky a zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech týkajících se uživatelky služby
- Spolupracovat s rodinou uživatelky, sociálními pracovníky městských úřadů, úřadů práce, soudy, policií, či ostatními státními a nestátními subjekty, s nimi pomáhat řešit situaci uživatelky
- Zajišťovat sociální poradenství v oblasti uplatňování vlastních práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (vyřízení nárokových dávek apod.)
- Podílet se na přípravě vzdělávacích či volnočasových aktivit pro uživatelky a děti, zajišťovat odborné besedy pro uživatelky služby

- Ve své práci se řídit aktuálními standardy kvality sociální práce, pracovat v souladu s etickým kodexem sociálního pracovníka a pracovníků v sociálních službách (Jedličková, 2013)

Lze říci, že posláním sociálního pracovníka je posilovat zaměření této sféry na prarodinné a dětem příznivé postoje, podporovat matky i děti v dosahování jejich cílů a postupném začlenění se zpět do běžného života a chránit je před dalším znevýhodněním. Je důležité mít na paměti, že ačkoliv není možné, aby jeden rodič v plném rozsahu nahradil oba rodiče, tak je možné, aby tento jeden rodič byl dobrým rodičem. (Matoušek a kol., 2005)

Shrnutí teoretické části

V teoretické části práce jsem chtěla prvotně poukázat na problematiku osamělých matek s dětmi a popisem Azylového domu pro matky s dětmi v nouzi v Koclířově nastítnit, v čem spočívá poskytování služeb těchto zařízení a jaký význam mohou tyto služby v životě osamělých matek v nouzi mít.

První kapitola hovoří o rodině jako o celku. Je zde vymezen samotný pojem rodina, zabývala jsem se jejím postupným historickým vývojem od pravěku, přes starověké Řecko, Řím, až po specifika moderní rodiny. Svou pozornost jsem věnovala též dítěti v rodině, procesu socializace v rodině a potřebám dítěte, jejichž uspokojování je nezbytné k tomu, aby vyrostlo ve zdravého jedince. Součástí je podkapitola, zabývající se základními funkcemi rodiny, důležitostí jejich plnění, zmiňují oblast poruchy rodiny a její typologii. Kapitola obsahuje též základní informace týkající se mnohoproblémových rodin. V poslední části vymezují základní principy sociální práce s rodinou.

Druhá kapitola mé práce je věnována problematice osamělého rodičovství. Poukazuji zde na těžkosti, se kterými se denně osamělí rodičové potýkají a jaká rizika tato situace představuje, a to zejména v oblasti ohrožení základní funkcí rodiny, ekonomického zajištění, uplatnění se na trhu práce, v oblasti bytové, ale i na problematiku sociální izolace a sociálního vyloučení. Kapitola je dále věnována dítěti v rodině osamělé matky. Poukazuje na skutečnost, že výchova dítěte jedním rodičem je podstatně náročnější, a že je zapotřebí věnovat jí zvýšenou pozornost. Poslední část této kapitoly se zabývá situací, kdy matky s dětmi přijdou o střechu nad hlavou a ocitají se na ulici. Tato část obsahuje informace týkající se bezdomovectví matek s dětmi a současně poukazuje na služby azylových domů, které znamenají možnou pomoc v jejich tíživé životní situaci.

Třetí kapitola teoretické části se již věnuje pomoci osamělým matkám s dětmi, které se ocitnou v nouzi. Popisem konkrétního azylového domu poukazuji na skutečnost, že tato služba neposkytuje pouze střechu nad hlavou. Při řešení svízelné situace těchto osamělých matek má mnohem větší význam zejména v tom smyslu, že se zaměřuje na konkrétní potřeby těchto matek s cílem poskytnout jim odpovídající pomoc a podporu tak, aby se postavily na vlastní nohy a postupně se začlenily zpět do běžného života.

Metodologická část

4 Výzkumné šetření

4.1 Cíl výzkumného šetření

Lidé mají většinou určitou představu o svém životě, nejrůznější přání a cíle, někam směřují a snaží se něčeho dosáhnout. Bohužel se však občas potýkají i se situacemi, které jsou pro ně složité, se kterými nepočítali a které v některých případech ani sami nezvládnou řešit.

V rámci své odborné praxe a v rámci zaměstnání v azylovém domě se setkávám s různými osudy matek samoživitelek, s jejich životními příběhy. Z kapitol v teoretické části bakalářské práce se můžeme dozvědět, s jakými těžkostmi se osamělí rodičové denně potýkají a jaká rizika to s sebou přináší.

Tato část mé práce je věnovaná právě osamělým matkám s dětmi, a to konkrétně vymezení základních důvodů, ze kterých matky vyhledávají služby těchto zařízení.

Hlavním cílem výzkumného šetření je zodpovědět hlavní výzkumnou otázku, a to:

„Jaké jsou nejčastější příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů na území Pardubického kraje?“.

Tato hlavní výzkumná otázka je dále rozdělena na tři dílčí výzkumné otázky, které jsou dále operacionalizovány – tedy převedeny na měřitelné indikátory.

Oblastí, která zkoumá příčiny, ze kterých se matky s dětmi ocitají v azylových domech, se například zabýval ve své publikaci Oldřich Matoušek. Prostřednictvím svého výzkumného šetření bych však ráda zmapovala současný stav a zjistila hlavní důvody příchodu do těchto zařízení, a to regionálně, na území Pardubického kraje.

O realizaci tohoto výzkumu jsem také koncem roku 2014 informovala Ing. Helenu Zahálkovou, která je vedoucí Odboru sociálních věcí Krajského úřadu v Pardubicích. Sdělila jsem jí téma a cíl mého výzkumu a nabídla ji, zda by o zjištěné informace neměla zájem. Ing. Zahálkové se výzkum líbil a požádala mě o jeho zaslání. Sdělila mi, že tyto informace, které jsou zjištěny v rámci kraje, pro ni budou užitečné.

4.2 Metoda sběru informací

Praktická část mé bakalářské práce je provedena kvantitativním výzkumem. Vzhledem k povaze mého výzkumu je právě tento typ vhodnou metodou k dosažení potřebných údajů.

Samotný pojem výzkum lze definovat jako systematický způsob řešení problémů, díky kterému můžeme rozšiřovat hranice vědomostí lidstva. Má korekční schopnost, potvrzují se jím tedy, nebo naopak vyvracejí, dosavadní poznatky, nebo se také získávají poznatky nové. Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji. Lze jím zjistit množství, rozsah, frekvenci výskytu jevu, či jejich stupeň. Údaje je možné sčítat, vypočítat průměr, vyjádřit je procentuálně a využívat další různé metody matematické statistiky. (Gavora, 2000)

Kvantitativní výzkum je tedy jedním z druhů empirického výzkumu. Využívá náhodné výběry, experimenty a strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků či pozorování. (Hendl, 2008).

Hlavním nástrojem pro realizaci mého výzkumu je dotazníkové šetření. Dotazník se spojuje s dotazováním, s otázkami. Má různé formy – písemný, ústní, telefonní apod. Pro svou práci jsem si zvolila písemnou formu.

Dotazník je soubor pevně stanovených otázek, které vyplňují sami respondenti. V mém případě se jedná o písemné kladení otázek a též písemné dosažení odpovědí. Je to nejčastější metoda získávání údajů. Výhodou dotazníku je relativně levné získání informací od velkého počtu lidí, malé nároky na tazatelskou síť, jednodušší podchycení populace a anonymita. (Disman, 2007)

Zpracovaný dotazník se skládá z osmnácti otázek. Otázky se dělí dle stupně otevřenosti a to na uzavřené, polouzavřené a otevřené. V dotazníku se objevuje kombinace všech těchto typů.

Jak uvádí Gavora (2000), dotazník má mít svou strukturu. V první řadě je zapotřebí stanovit základní otázku, tu rozdělit do menších okruhů a každý z nich potom naplňovat položkami (otázkami).

Lze říci, že je zpracovaný dotazník rozdělen do tří částí dle stanovených dílčích výzkumných otázek. Jeho základním cílem je získání dat – odpovědí na tyto dílčí výzkumné otázky.

4.3 Dílčí výzkumné otázky a jejich operacionalizace

Operacionalizace je proces, při kterém dochází k převedení složitých konceptů na měřitelné znaky. Stanovené dílčí výzkumné otázky se odrážejí od výše zpracované teoretické části bakalářské práce. Jsou zaměřeny na tři stěžejní oblasti, se kterými se osamělé matky setkávají a které z určité míry mohou být prvotními příčinami příchodu matek s dětmi do azylových domů. Je jimi oblast finanční situace, oblast rodinných či partnerských neshod a oblast samotné ztráty bydlení či původního zázemí. Indikátory jsou zde odpovědi respondentek na jednotlivé operacionalizované otázky v dotazníku.

Hlavní výzkumná otázka – „*Jaké jsou nejčastější příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů na území Pardubického kraje?*“.

DVO1 – „*Do jaké míry se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů projevují finanční problémy?*“

DVO2 – „*Do jaké míry se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů projevují problémy v oblasti rodinných či partnerských vztahů?*“

DVO3 – „*Do jaké míry se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů objevuje samotná ztráta bydlení nebo opuštění svého původního zázemí?*“

Tabulka č. 1 – Operacionalizace dílčích výzkumných otázek

HVO - „ <i>Jaké jsou nejčastější příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů na území Pardubického kraje?</i> “		
DVO	OPERACIONALIZOVANÉ OTÁZKY	INDIKÁTORY²
DVO1 - „ <i>Do jaké míry se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů projevují finanční problémy?</i> “	DVO1.1 – „ <i>Byly u matek s dětmi, které vyhledaly služby azylových domů, vlastní finanční zdroje dostatečné k samostatnému zajištění bydlení a vhodných životních podmínek?</i> “ DVO1.2 – „ <i>Jaká byla zaměstnanost</i>	Otázka č. 1, č. 2, č. 3, č. 4, č. 8

² Indikátorem jsou zde odpovědi respondentek na jednotlivé číslované otázky v dotazníku. Prázdný dotazník se nachází v Příloze A (s. I – IV), dotazník vyplnění respondentkou v Příloze B (s. V – VIII)

	<p>dotazovaných matek před nástupem do AD?“</p> <p>DVO1.3 - Funguje u matek s dětmi, které se nachází v azylových domech, finanční podpora ze strany rodiny, partnera (otce dětí), zejména pak placení výživného na děti?</p>	<p>Otázka č. 5</p> <p>Otázka č. 6, č. 7</p>
<p>DVO2 - „Do jaké míry, se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů projevují problémy v oblasti rodinných či partnerských vztahů?“</p>	<p>DVO2.1 - Jaký je mezi uživatelkami azylových domů podíl žen rozvedených (nebo po rozpadu vztahu) a byl u nich rozvod či rozpad vztahu prvotní příčinou vyhledání služeb azylového domu?</p> <p>DVO2.2 - Jaké byly nejčastější důvody rozpadu vztahu u žen, které se do azylových domů uchýlily právě po rozvodu či rozchodu s partnerem?</p> <p>DVO2.3 - V jaké míře se na nutnosti vyhledat pomoc azylových domů podepsaly jiné rodinné problémy a složité rodinné situace (mimo rozvod či rozchod s partnerem)?</p>	<p>Otázka č. 9, č. 10</p> <p>Otázka č. 11</p> <p>Otázka č. 12, č. 13</p>
<p>DVO3 - „Do jaké míry se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů objevuje samotná ztráta bydlení nebo opuštění svého původního zázemí?“</p>	<p>DVO3.1 - Byla u matek s dětmi, které vyhledaly služby azylového domu, zásadním důvodem ztráta či opuštění původního bydlení?</p> <p>DVO3.2 - Jaký podíl v těchto případech zaujímá odchod z původního zázemí na základě podnětu pracovníků městských úřadů – OSPOD (např. nevhodné podmínky pro výchovu dětí).</p>	<p>Otázka č. 14, č. 15, č. 16, č. 17</p> <p>Otázka č. 18</p>

4.4 Výzkumný soubor a popis vlastní realizace dotazníkového šetření

Předmětem výzkumu jsou jevy – osoby, věci, procesy. V mém případě jsou předmětem výzkumu lidé. Nazýváme je subjekty výzkumu. Všichni lidé, kterých se výzkum týká, o kterých bude zjišťovat informace, se nazývá výzkumný soubor. (Gavora, 2000)

Dotazníkové šetření jsem prováděla v průběhu měsíce ledna 2015. Na území, kde byl výzkum prováděn, tedy na území Pardubického kraje, se nachází sedm azylových domů pro matky s dětmi. Jsou to:

- Občanské sdružení „Náš domov“ Koclířov – Azylový dům pro matky s dětmi v nouzi (dále jen AD Koclířov), vedoucí pracovník – Ivana Jedličková
- Oblastní spolek ČČK Svitavy - Azylový dům pro matky s dětmi Svitavy (dále jen AD Svitavy), vedoucí pracovník – Miloslava Burešová
- SKP-CENTRUM o.p.s. - Azylový dům pro ženy a matky s dětmi Vysoké Mýto (dále jen AD Vysoké Mýto), vedoucí pracovník – Mgr. Vendula Pešková a Městský azylový dům pro ženy a matky s dětmi v tísní Pardubice (dále jen AD Pardubice), vedoucí pracovník – Iva Pohlová, DiS.
- Občanské sdružení CEMA Žamberk - Azylový dům pro ženy a matky s dětmi v tísní Žamberk (dále jen AD Žamberk), vedoucí pracovník – Bc. Dagmar Jansová
- Dlaň života o. p. s. - Azylový dům pro matky a těhotné ženy Hamry (dále jen AD Hamry), vedoucí pracovník – Mgr. Pavla Glogarová, DiS.
- Centrum J. J. Pestalozziho, o. p. s. – Azylový dům Chrudim (dále jen AD Chrudim), vedoucí pracovník - Mgr. Romana Ponertová

Mými respondentkami byly právě uživatelky těchto institucí - tedy ženy starší 18 let, které mají do vlastní péče svěřeny své nezletilé děti.

Jelikož mají dotazníky i své slabé stránky, zejména je to jejich nízká návratnost či neporozumění daným otázkám, rozhodla jsem se tato rizika minimalizovat. Do všech zmíněných azylových domů jsem se dostavila osobně a byla přítomna dotazníkovému šetření pro případ jakýchkoli nejasností.

Již koncem prosince 2014 jsem přes e-mail zkontaktovala vedoucí pracovníky všech zařízení. V e-mailu jsem se vždy představila, sdělila svůj záměr a požádala tyto pracovníky o osobní provedení dotazníkového šetření v jejich zařízení. Pracovníci byli vždy velmi

vstřícní a osobní realizaci šetření mi umožnili. Následně jsem vedoucí pracovníky kontaktovala telefonicky a již jsme se domlouvali na konkrétním datu a hodině, kdy jejich zařízení navštívím.

Dne 2. 1. 2015 v 9:30 hod. jsem navštívila AD Svitavy. Kapacita zařízení je maximálně 5 matek s dětmi a byla zcela naplněná. Mými respondentkami bylo všech 5 uživatelék služby. Téhož dne, ve 13:30 hod. jsem provedla dotazníkové šetření v AD Koclířov, kde pracuji. Kapacita AD je maximálně 7 matek s dětmi a byla též zcela naplněna. Dotazníkového šetření se zúčastnilo všech 7 uživatelék služby. Dne 6. 1. 2015 jsem v 10:00 hod. osobně navštívila AD Vysoké Mýto. Kapacita zařízení byla též plně obsazena a mými respondentkami se stalo všech 8 uživatelék služby. V AD Žamberk jsem dotazníkové šetření provedla dne 9. 1. 2015 v 10:00 hod. V AD se nacházelo 9 uživatelék. Dotazníkového šetření se zúčastnilo pouze 8 uživatelék, 1 uživatelka účast odmítla. Dne 14. 1. 2015 v 9:30 hod. jsem se dostavila do AD Hamry a mými respondentkami bylo všech 7 uživatelék služby. AD Pardubice jsem navštívila 19. 1. 2015 v 9:30 hod. Z celkové kapacity 24 uživatelék, která byla plně obsazena, se mého dotazníkového šetření zúčastnilo pouze 19. A poslední AD Chrudim jsem navštívila 21. 1. 2015 v 10:00 hod. Mými respondentkami se stalo všech 10 uživatelék služby.

Celkově se mi podařilo oslovit 64 respondentek – osamělých matek s dětmi, které jsou v současné době uživatelkami azylových domů.³

Ve všech azylových domech jsem postupovala obdobně. V dohodnutý den a hodinu jsem se do zařízení dostavila. Nejprve jsem mluvila s vedoucím pracovníkem a dalšími, především sociálními pracovníky, osobně se jim představila a opět sdělila záměr své návštěvy v zařízení. Následně jsem se s uživatelkami služby (mými respondentkami) sešla ve společenské místnosti. Respondentkám jsem se též osobně představila, sdělila jim, za jakým účelem je oslovuji a dotazníky jim rozdala. Vždy jsem upozornila na to, že vyplnění dotazníku je zcela dobrovolné a anonymní a jeho výsledky budou sloužit pouze pro účel mého výzkumného šetření. Dotazník jsem respondentkám stručně popsala a již je nechala samostatně pracovat. Pokaždé, když se vyskytl problém např. s nepochopením otázek, byla jsem přítomna a vše objasnila. Jakmile měly respondentky dotazníky vyplněné, poděkovala jsem jim za spolupráci. Též jsem vždy poděkovala vedoucím pracovníkům zařízení za umožnění dotazníkového šetření.

³ Přehledná tabulka kapacity jednotlivých azylových domů a počtu respondentek se nachází v Příloze D (s. X). V Příloze C (s. IX) je umístěn seznam azylových domů na území Pardubického kraje

Díky mé osobní návštěvě v každém zařízení se mi podařilo minimalizovat riziko nepochopení otázkám a získala jsem všechny dotazníky od všech zúčastněných respondentek.

4.5 Etický kontext výzkumu

Pro realizaci výzkumu bylo zapotřebí získat potřebná data z dotazníkového šetření. Všechny respondentky byly před zahájením vyplňování dotazníku seznámeny s jeho účelem, bylo zdůrazněno, že je dotazník zcela anonymní, že veškeré získané informace budou použity pouze pro účely mého výzkumu v rámci bakalářské práce a nedojde k žádnému zneužití údajů respondentek. Vyplnění dotazníku bylo dobrovolné.

4.6 Zpracování údajů

Zpracováním údajů se rozumí jejich uspořádání a shrnutí (Gavora, 2000). V mém případě to bylo uspořádání do tabulek a grafů. Tabulky a grafy nám představují přehlednou formu prezentování výsledků. Jsou úsporné a vyjádří více než slovní pasáže. (Gavora, 2000)

Údaje z vyplněných dotazníků jsem zpracovávala pomocí programu Excel, který je součástí balíku MS Office. Výhodou programu Excel je ta skutečnost, že výsledky nejen počítá, ale umožní i grafické znázornění. Údaje z dotazníků jsem zadala do vypracované tabulky v programu Excel a následně vygenerovala graf.

Interpretační část

5 Analýza a interpretace dat

5.1 DVO1

„Do jaké míry se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů projevují finanční problémy?“

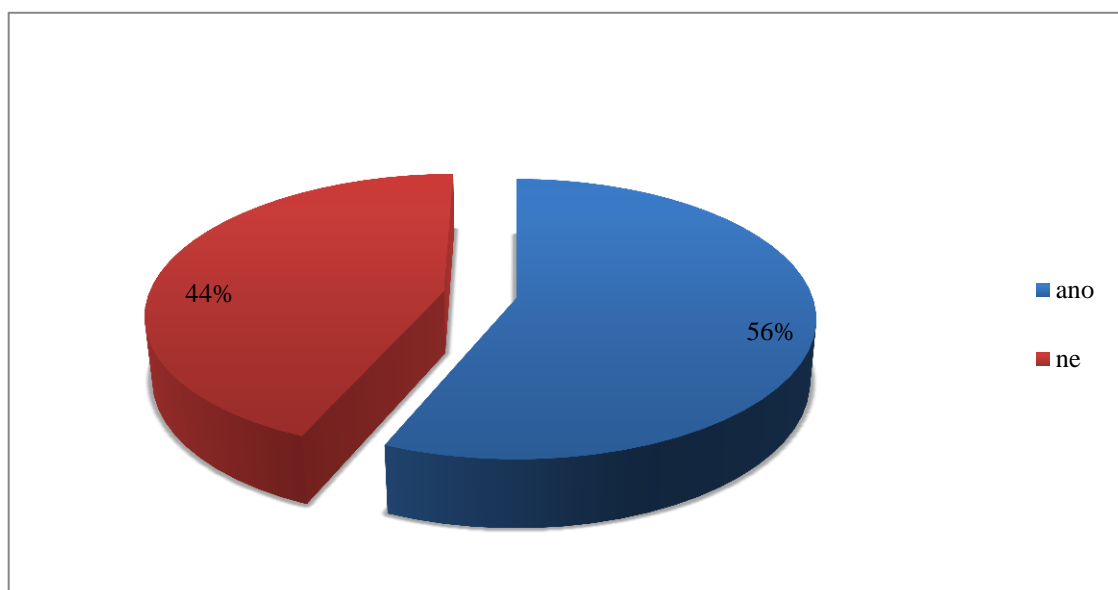
5.1.1 DVO 1.1

Otázka č. 1: Byl Váš měsíční příjem před nástupem do azylového domu dostačující na zaplacení nákladů spojených s bydlením a uspokojováním životních potřeb Vás a dětí? (jídlo, oblečení, hygiena, ...)

Tabulka č. 2: Odpovědi respondentek na otázku č. 1 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano	36
ne	28

Graf č. 1: Grafické znázornění Tabulky č. 2

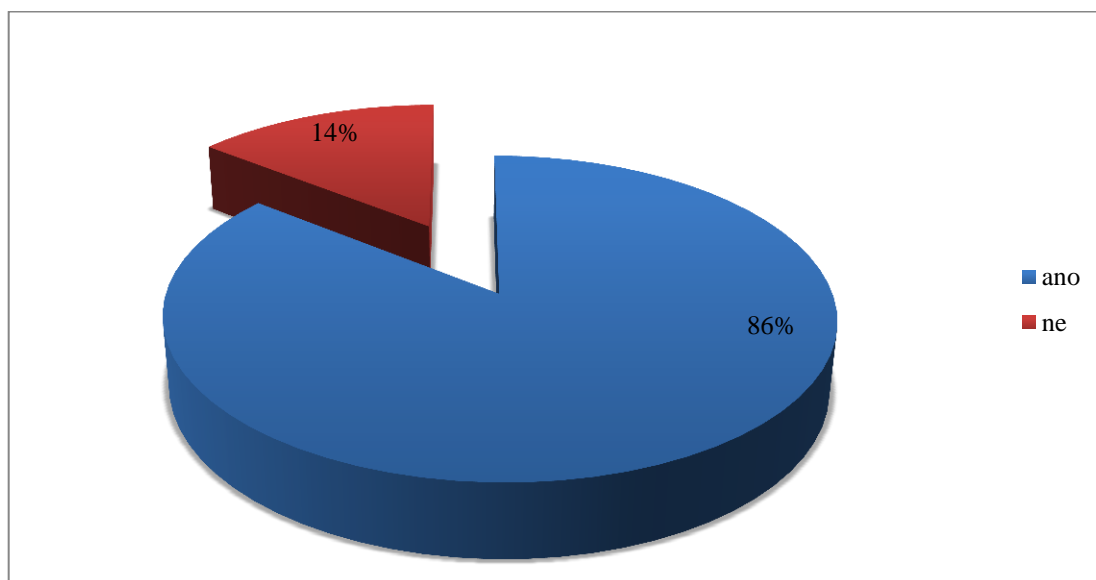

Otázka č. 2 – Pokud nebyl Váš měsíční příjem dostatečný, podepsaly se na této situaci Vaše dluhy a exekuce?

Tabulka č. 3: Odpovědi respondentek na otázku č. 2 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano	24
ne	4

Graf č. 2: Grafické znázornění Tabulky č. 3

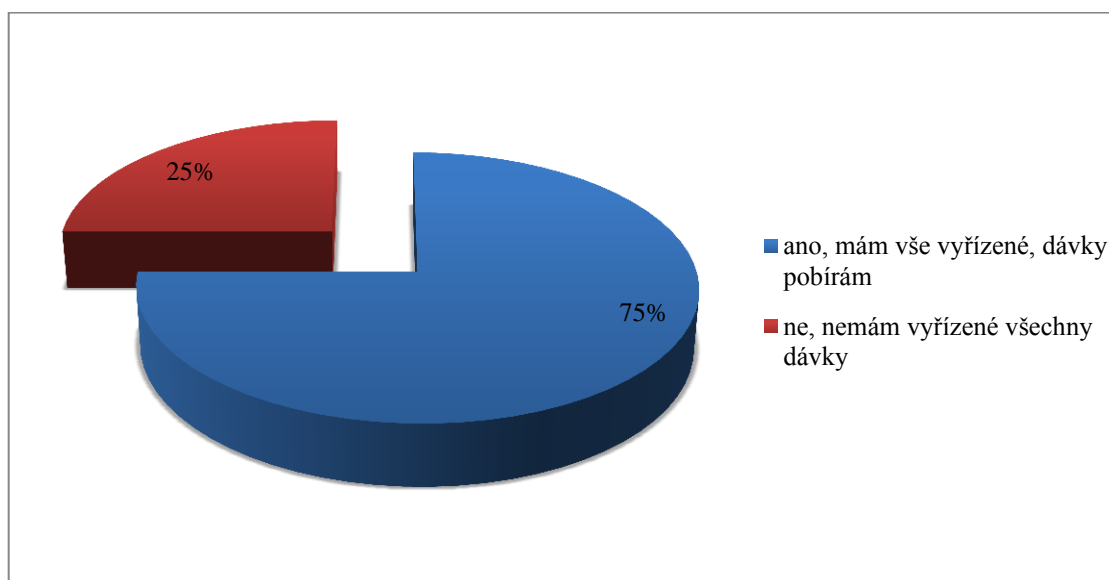

Otázka č. 3 – Máte vyřízené všechny nárokové dávky? (rodičovský příspěvek, přídavky na děti, dávky hmotné nouze, podporu v nezaměstnanosti, ...)

Tabulka č. 4: Odpovědi respondentek na otázku č. 3 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano, mám vše vyřízené, dávky pobírám	48
ne, nemám všechny dávky vyřízené	16

Graf č. 3: Grafické znázornění Tabulky č. 4

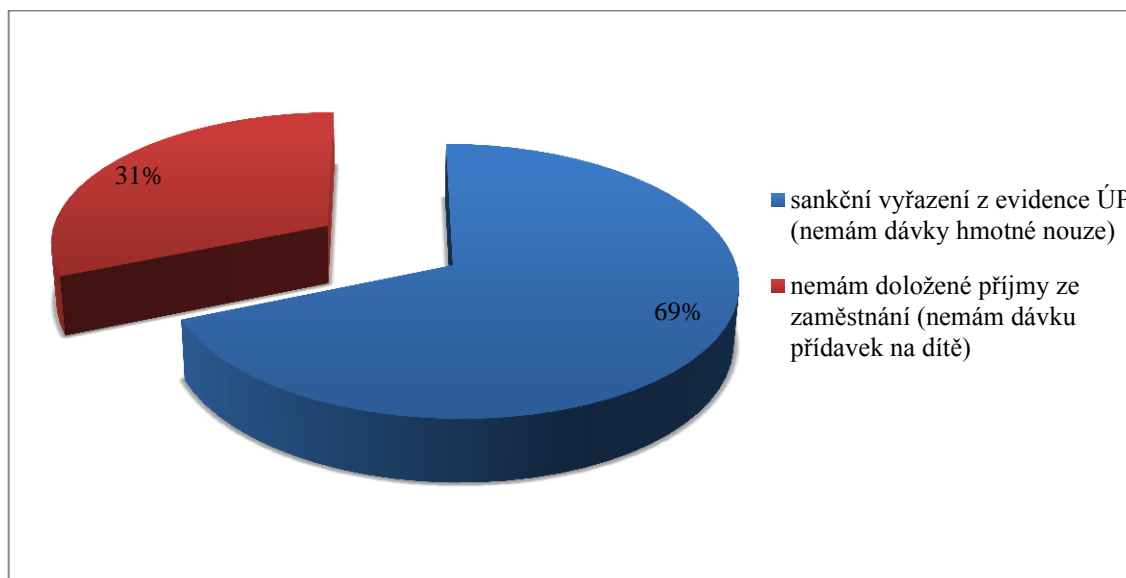

Otázka č. 4 – Pokud jste v otázce č. 3 odpověděla b) ne, nemám vyřízené všechny dávky –
Proč je nemáte vyřízené? Co Vám brání v jejich vyřízení? Napište:

Tabulka č. 5: Odpovědi respondentek na otázku č. 4 v dotazníku

Možnosti	Počet
sankční vyřazení z evidence ÚP (nemám dávky hmotné nouze)	11
nemám doložené příjmy ze zaměstnání (nemám dávku přídavek na dítě)	5

Graf č. 4: Grafické znázornění Tabulky č. 5

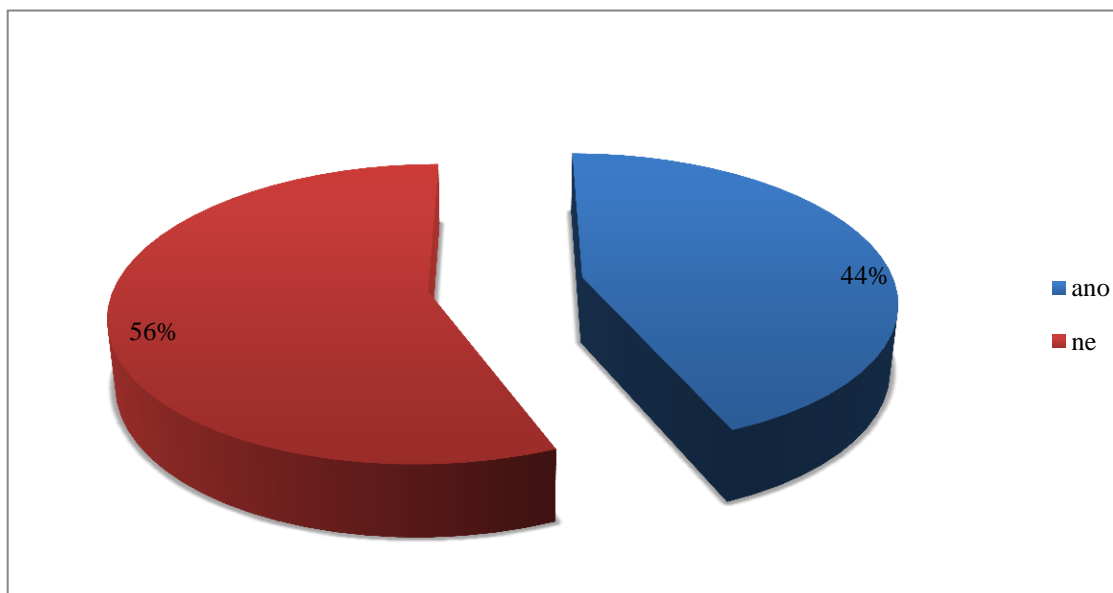

Otázka č. 8 – Považujete ve svém případě špatnou finanční situaci za hlavní příčinu, ze které jste přišla do azylového domu?

Tabulka č. 6: Odpovědi respondentek na otázku č. 8 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano	28
ne	36

Graf č. 5: Grafické znázornění Tabulky č. 6

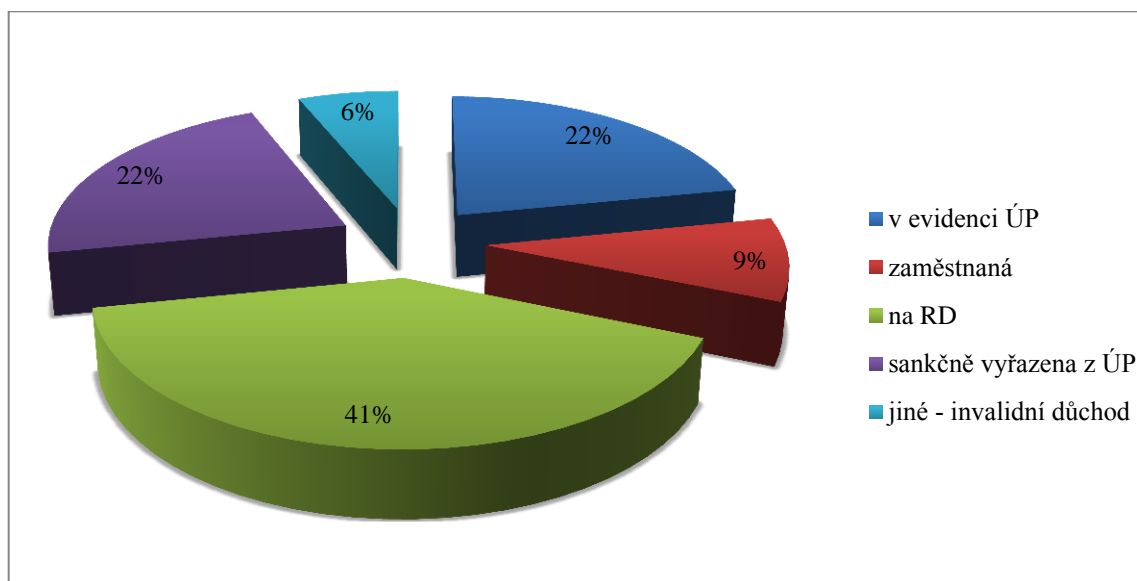
5.1.2 DVO1.2

Otázka č. 5 – Před příchodem do azylového domu jste byla:

Tabulka č. 7: Odpovědi respondentek na otázku č. 5 v dotazníku

Možnosti	Počet
v evidenci ÚP	14
zaměstnaná	6
na RD	26
sankčně vyřazena z ÚP	14
jiné - invalidní důchod	4

Graf č. 6: Grafické znázornění Tabulky č. 7

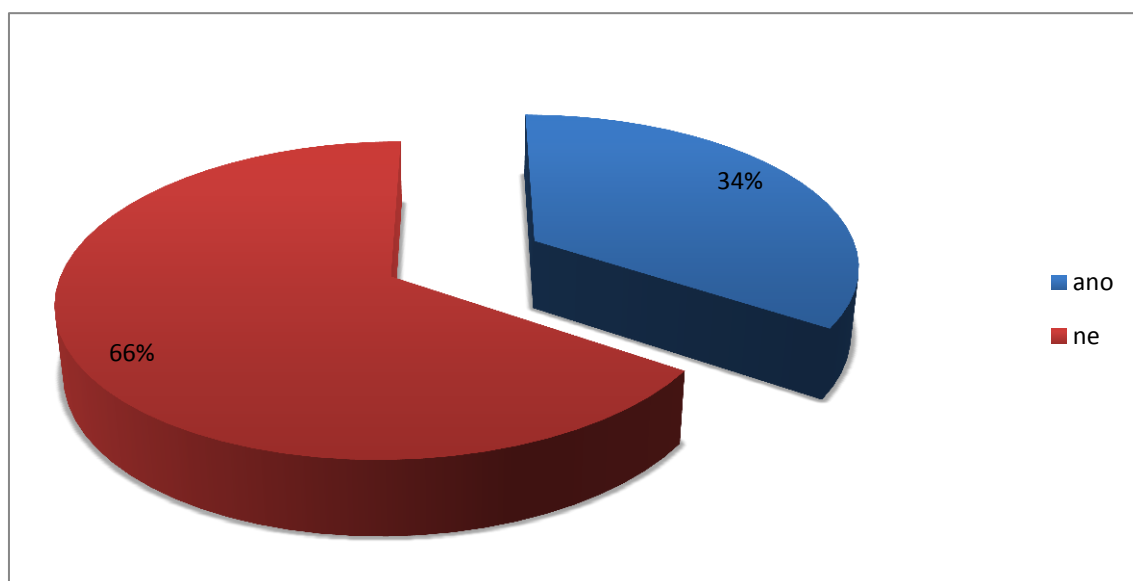
5.1.3 DVO1.3

Otázka č. 6 – Dostává se Vám ze strany Vaší rodiny, partnera případně otce dětí, finanční podpora? (mimo soudně stanovené výživné)

Tabulka č. 8: Odpovědi respondentek na otázku č. 6 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano	22
ne	42

Graf č. 7: Grafické znázornění Tabulky č. 8

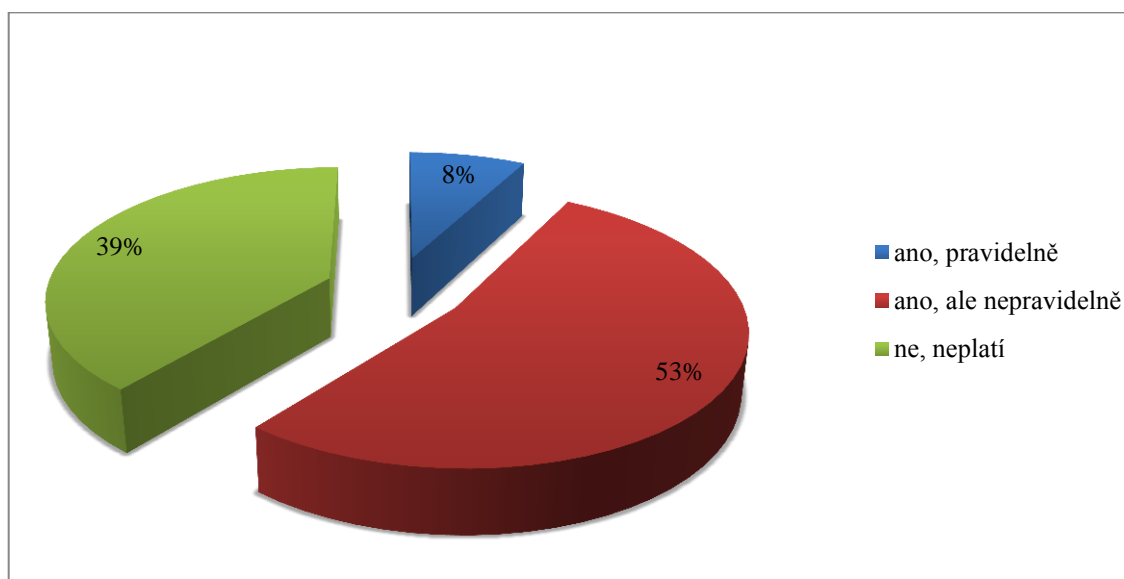

Otázka č. 7 – Platí otec vašich dětí pravidelné měsíční výživné na Vaše děti?

Tabulka č. 9: Odpovědi respondentek na otázku č. 7 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano, pravidelně	5
ano, ale nepravidelně	34
ne, neplatí	25

Graf č. 8: Grafické znázornění Tabulky č. 9

5.2 Shrnutí DVO1

Jak vyplynulo z vyhodnocených otázek, lze špatnou finanční situaci považovat za zásadní příčinu, ze které matky s dětmi vyhledaly službu azylového domu.

Jak je zřejmé z Tabulky č. 6, tak z celkového počtu 64 respondentek 28 považuje právě špatnou finanční situaci za hlavní příčinu toho, že se s dětmi ocitly v azylovém domě. Těchto 28 respondentek dále uvádí (Tabulka č. 2), že jejich měsíční příjem před příchodem do azylového domu, nepostačoval na pokrytí všech výdajů spojených s bydlením a uspokojením základních potřeb, a že se u většiny z nich (Tabulka č. 3) na této skutečnosti podílela jejich vlastní zadluženost.

Jak nám ukazuje Tabulka č. 9 a též její grafické znázornění, tak se na špatné finanční situaci těchto matek může dále projevovat to, že otec jejich dětí neplatí řádně výživné. Pouze 5 % dotazovaných matek dostává výživné na děti od jejich otce v pravidelných měsíčních částkách.

Na nedostatečném příjmu těchto matek se dále, jak nám ukazuje Tabulka č. 4 a Graf č. 3, může podepsat ta skutečnost, že uživatelky nemají vyřízené všechny nárokové dávky, a to zejména z těch důvodů (Tabulka č. 5), že jsou sankčně vyřazeny z evidence uchazečů o zaměstnání, tudíž nepobírají dávky hmotné nouze nebo nedoložily příjmy ze zaměstnání tak, aby mohly požádat o dávku přídavek na dítě.

Zaměstnanost dotazovaných matek, jak nám ukazuje grafické znázornění Tabulky č. 7, byla před příchodem do azylového domu pouze 9 %, 22 % je v evidenci uchazečů o zaměstnání a stejný počet matek sankčně vyřazeno z této evidence. Nejvíce matek bylo před příchodem do azylového domu na rodičovské dovolené a čtyři matky pobírají invalidní důchod.

Finanční podpora ze strany rodiny nebo partnera, jak nám ukazuje grafické znázornění Tabulky č 8, se dostává pouze 34% dotazovaných matek.

Z výše uvedeného lze konstatovat, že špatná finanční situace je hlavní příčinou příchodu matek a dětmi do azylových domů.

5.3 DVO2

„Do jaké míry se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů projevují problémy v oblasti rodinných či partnerských vztahů?“

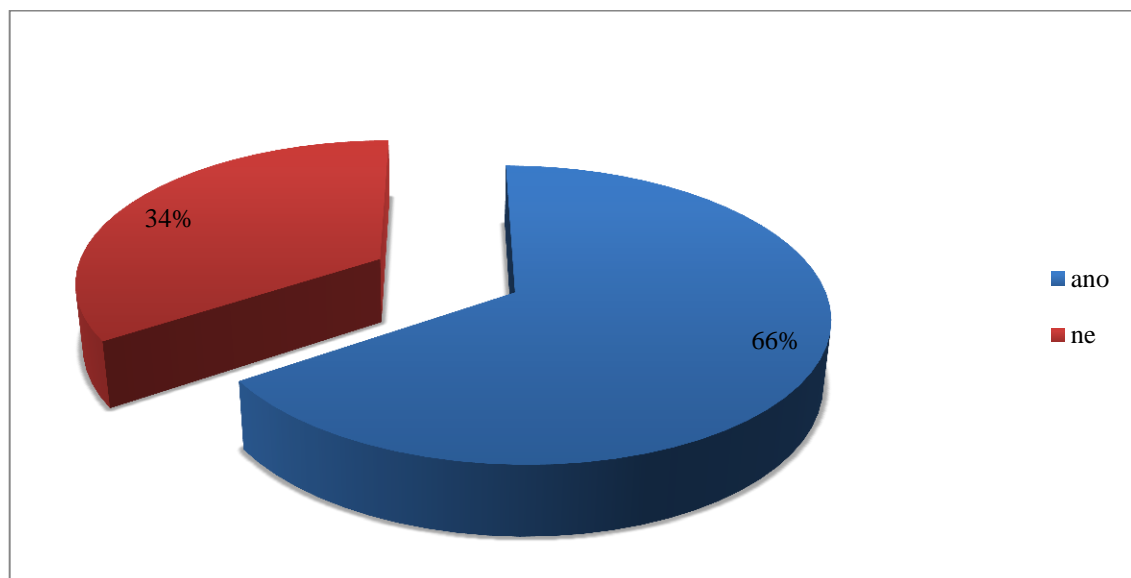
5.3.1 DVO2.1

Otázka č. 9 – Jste rozvedená nebo po ukončení vztahu s partnerem?

Tabulka č. 10: Odpovědi respondentek na otázku č. 9 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano	42
ne	22

Graf č. 9: Grafické znázornění Tabulky č. 10

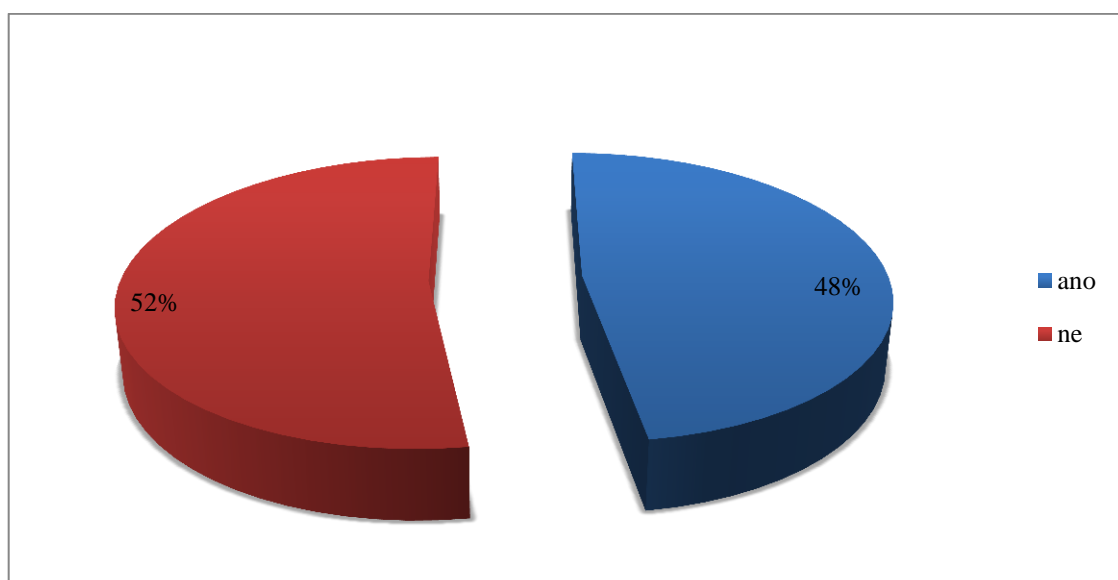

Otázka č. 10 – Pokud jste v otázce č. 9 odpověděla a) ano – Byl rozvod či rozchod s partnerem hlavní příčinou Vašeho příchodu do azylového domu?

Tabulka č. 11: Odpovědi respondentek na otázku č. 10 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano	20
ne	22

Graf č. 10: Grafické znázornění Tabulky č. 11

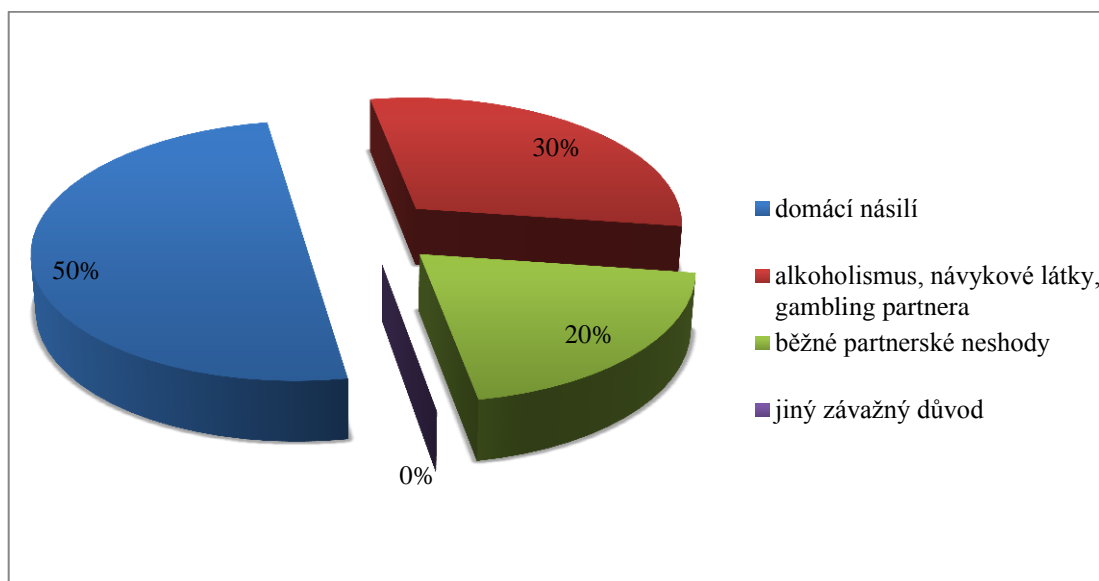
5.3.2 DVO2.2

Otázka č. 11 – Pokud jste v otázce č. 10 odpověděla a) ano – Jaké byly hlavní příčiny rozpadu Vašeho vztahu?

Tabulka č. 12: Odpovědi respondentek na otázku č. 11 v dotazníku

Možnosti	Počet
domácí násilí	10
alkoholismus, návykové látky, gambling partnera	6
běžné partnerské neshody	4
jiný závažný důvod	0

Graf č. 11: Grafické znázornění Tabulky č. 12

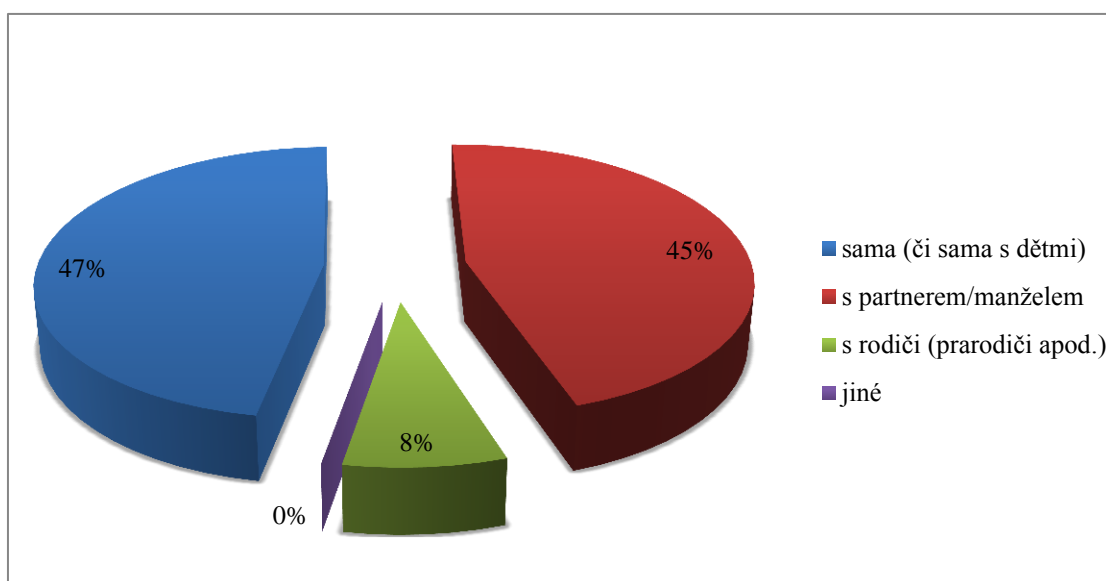
5.3.3 DVO2.3

Otázka č. 12 – V jakém zázemí jste žila před příchodem do azylového domu?

Tabulka č. 13: Odpovědi respondentek na otázku č. 12 v dotazníku

Možnosti	Počet
sama (či sama s dětmi)	30
s partnerem/manželem	29
s rodiči (prarodiči apod.)	5
jiné	0

Graf č. 12: Grafické znázornění Tabulky č. 13

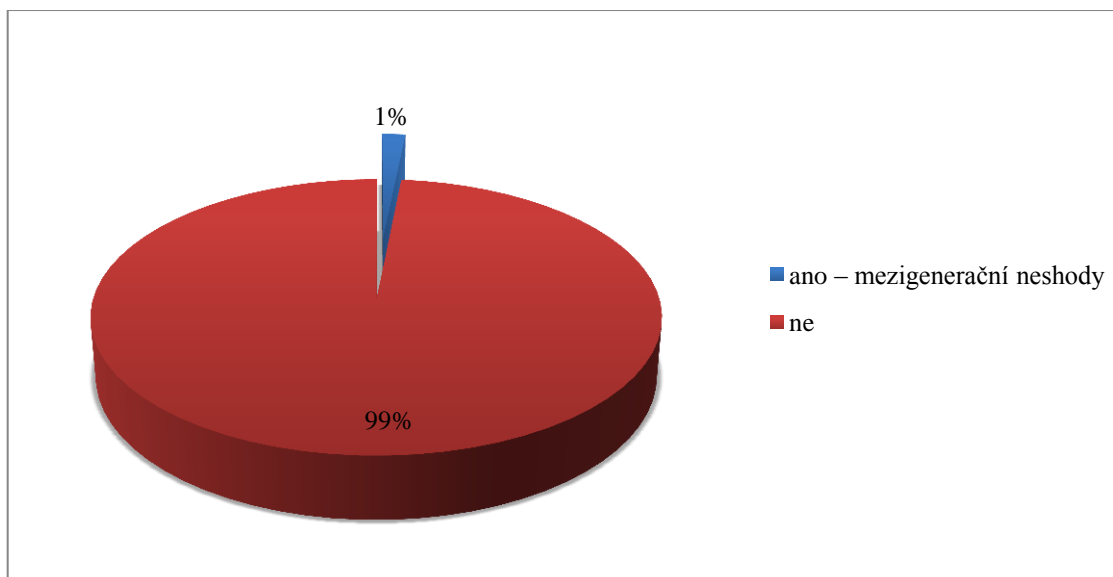

Otázka č. 13 – Došlo v rámci Vaší rodiny k jiným závažným událostem (úmrtí, rodinné spory, mezigenerační neshody, nutnost opustit domov, ...), které považujete za hlavní příčinu Vašeho příchodu do azylového domu?

Tabulka č. 14: Odpovědi respondentek na otázku č. 13 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano – mezigenerační neshody	1
ne	63

Graf č. 13: Grafické znázornění Tabulky č. 14

5.4 Shrnutí DVO2

Dle zjištěných údajů lze problémy v oblasti rodinných či partnerských vztahů považovat za další významnou příčinu, ze které matky s dětmi vyhledávají pomoc azylových domů.

Grafické znázornění Tabulky č. 13 poukazuje na to, v jakém rodinném zázemí matky žily před příchodem do azylového domu – 47 % sama či sama s dětmi, 45 % s partnerem/manželem a pouze 8 % s rodiči (prarodiči apod.)

Jak nám ukazuje Tabulka č. 10 a její grafické znázornění, tak z celkového počtu 64 respondentek jich je 42 rozvedených a 20 z nich (Tabulka č. 11) považuje za hlavní příčinu svého příchodu do azylového domu právě rozvod či rozchod s partnerem.

Z Tabulky č. 12 a Grafu č. 11 se dozvídáme, že hlavní příčinou rozpadu vztahu matek, které tuto situaci považují za důvod jejich příchodu do azylového domu, je z 50 % domácí násilí, z 30 % alkohol, návykové látky či gambling partnera a z 20 % jsou to běžné partnerské neshody.

Pouze jedna respondentka uvádí za hlavní příčinu opuštění svého rodinné zázemí a následný odchod do azylového domu mezigenerační neshody v rodině (Tabulka č. 14).

Dle tohoto zjištění lze považovat problémy v oblasti rodinných či partnerských vztahů, a to konkrétně rozvod či rozchod s partnerem, za druhou významnou příčinu příchodu matek s dětmi do azylových domů.

5.5 DVO3

„Do jaké míry se jako hlavní příčina příchodu matek s dětmi do azylových domů, objevuje samotná ztráta bydlení nebo opuštění svého původního zázemí?“

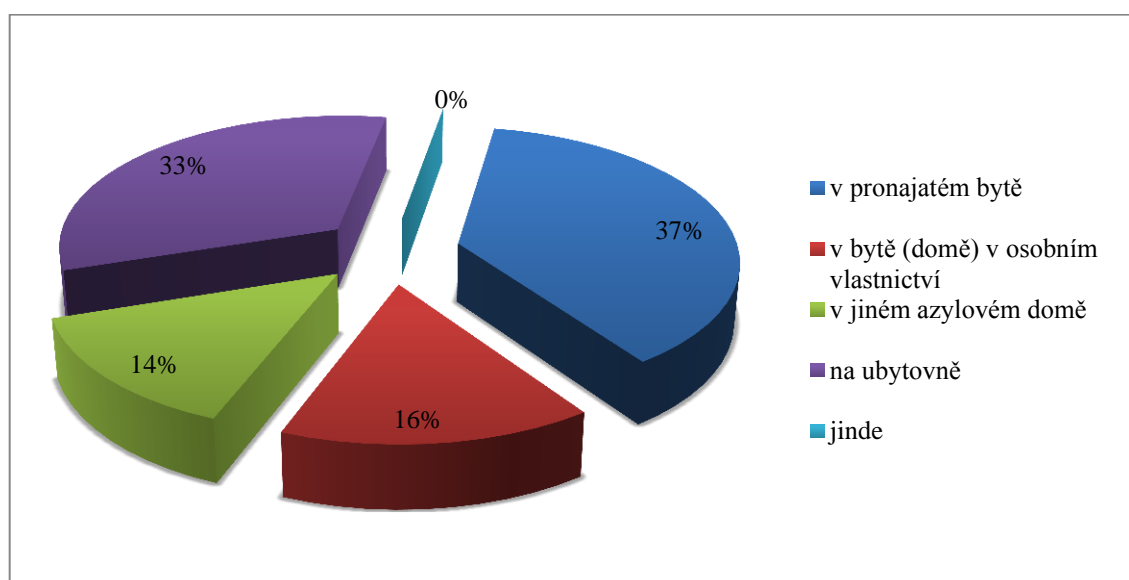
5.5.1 DVO3.1

Otázka č. 14 – Kde jste žila před příchodem do tohoto azylového domu?

Tabulka č. 15: Odpovědi respondentek na otázku č. 14 v dotazníku

Možnosti	Počet
v pronajatém bytě	24
v bytě (domě) v osobním vlastnictví	10
v jiném azylovém domě	9
na ubytovně	21
jinde	0

Graf č. 14: Grafické znázornění Tabulky č. 15

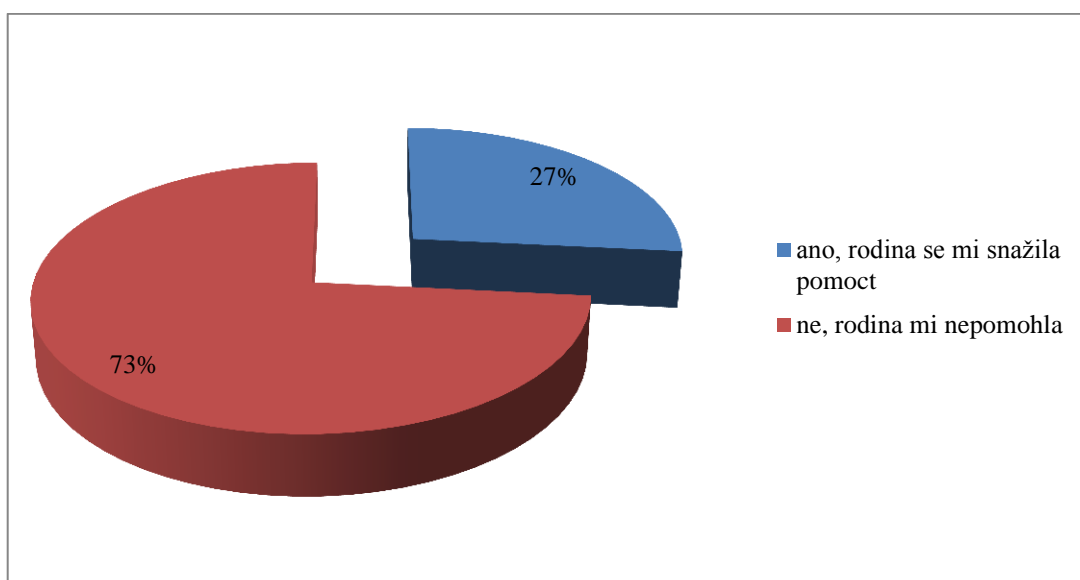

Otázka č. 15: Dostalo se Vám pomoci ze strany Vaší rodiny při řešení bytové situace, před tím, než jste vyhledala službu azylového domu?

Tabulka č. 16: Odpovědi respondentek na otázku č. 15 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano, rodina se mi snažila pomoci	17
ne, rodina mi nepomohla	47

Graf č. 15: Grafické znázornění Tabulky č. 16

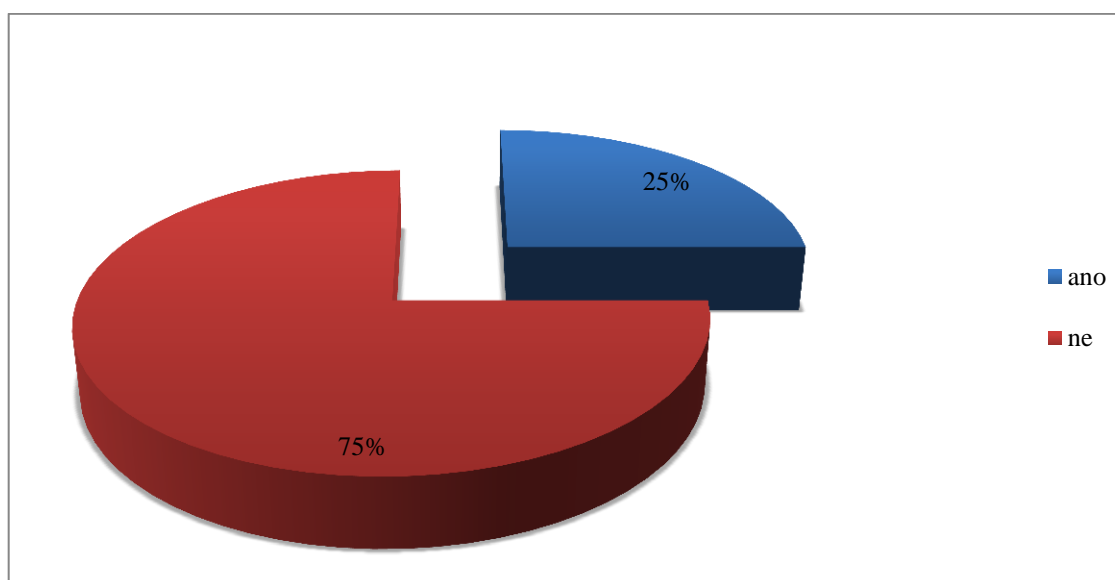

Otázka č. 16: Byla hlavní příčinou Vašeho příchodu do azylového domu samotná ztráta původního bydlení?

Tabulka č. 17: Odpovědi respondentek na otázku č. 16 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano	16
ne	48

Graf č. 16: Grafické znázornění Tabulky č. 17

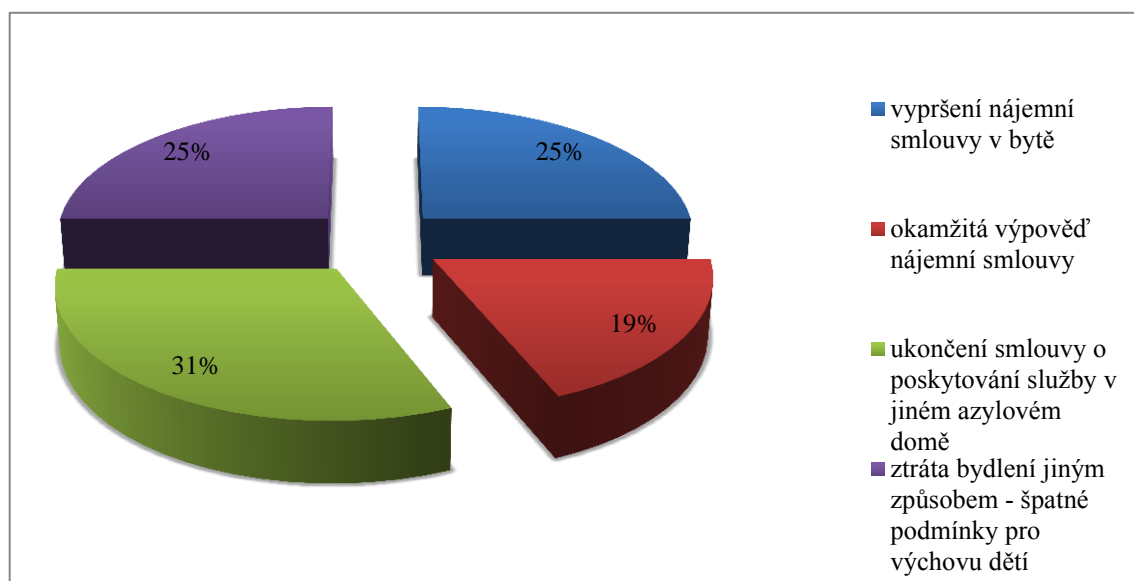

Otázka č. 17: Pokud jste v otázce č. 16 odpověděla a) ano – Jakým způsobem ke ztrátě původního bydlení došlo?

Tabulka č. 18: Odpovědi respondentek na otázku č. 17 v dotazníku

Možnosti	Počet
vypršení nájemní smlouvy v bytě	4
okamžitá výpověď nájemní smlouvy	3
ukončení smlouvy o poskytování služby v jiném azylovém domě	5
ztráta bydlení jiným způsobem - špatné podmínky pro výchovu dětí	4

Graf č. 17: Grafické znázornění Tabulky č. 18

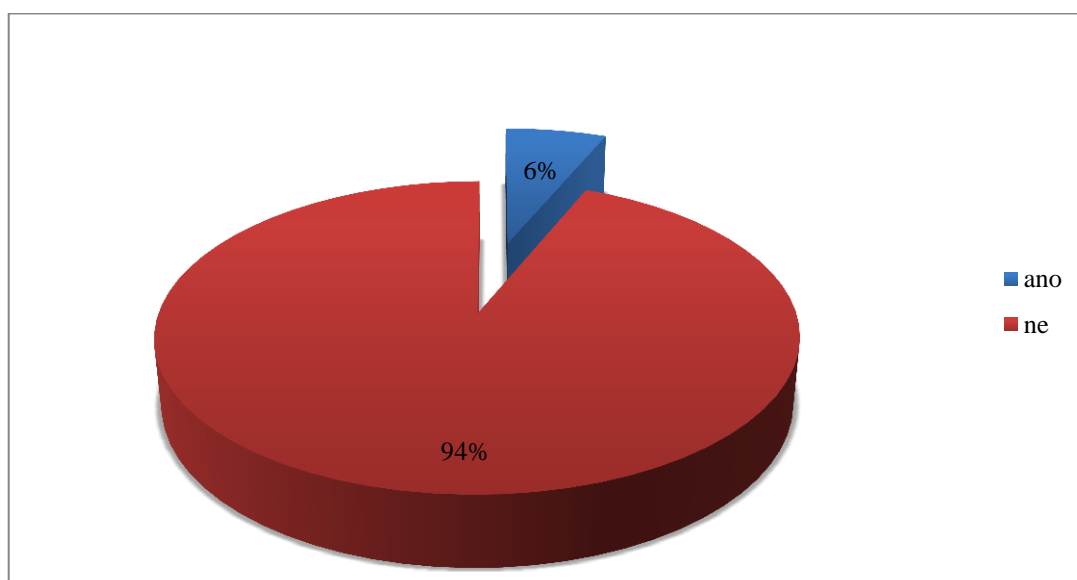
5.5.2 DVO3.1

Otázka č. 18: Byl příčinou Vašeho odchodu z původního bydlení podnět z městského úřadu – OSPOD? (např. v rámci nevhodných podmínek pro výchovu dětí?)

Tabulka č. 19: Odpovědi respondentek na otázku č. 18 v dotazníku

Možnosti	Počet
ano	4
ne	60

Graf č. 18: grafické znázornění Tabulky č. 19

5.6 Shrnutí DVO3

Méně častým důvodem, ze kterého matky s dětmi vyhledávají pomoc azylových domů, je samotná ztráta či opuštění vlastního bydlení.

Tabulka č. 15 a Graf č. 14 informuje o tom, kde respondentky žily před příchodem do tohoto azylového domu – 37 % v pronajatém bytě, 16 % v bytě (domě) v osobním vlastnictví, 14 % v jiném azylovém domě a 33 % na ubytovně.

Jak lze vyčíst z Tabulky č. 17, tak z celkového počtu 64 respondentek jich 16 považuje za hlavní příčinu svého příchodu do azylového domu právě samotnou ztrátu bydlení či opuštění původního zázemí.

Z Tabulky č. 18 a jejího grafického znázornění se dozvídáme, že u těchto 16 respondentek došlo ke ztrátě bydlení z 25 % vypršením nájemní smlouvy v bytě, z 19 % okamžitou výpovědí nájemní smlouvy, z 31 % ukončením smlouvy o poskytování sociální služby v jiném azylovém domě a z 25 % z důvodu nevhodných podmínek pro výchovu dětí.

Grafické znázornění Tabulky č. 16 dále poukazuje na skutečnost, že pouze 27% z celkového počtu respondentek se dostalo pomoci rodinných příslušníků při řešení bytové situace před příchodem do azylového domu.

Tabulka č. 19 ukazuje, že u 4 respondentek došlo ke ztrátě původního bydlení na základě podnětu OSPOD v rámci nevhodných podmínek pro výchovu dětí.

Na základě těchto výsledků lze samotnou ztrátu bydlení či opuštění původního zázemí považovat za méně častou příčinu příchodu matek s dětmi do azylových domů.

Zhodnocení hlavní výzkumné otázky, diskuze

„Jaké jsou nejčastější příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů na území Pardubického kraje?“

Na základě výsledků jednotlivých dílčích výzkumných otázek je nyní možné zodpovědět tuto hlavní výzkumnou otázku.

Provedeným výzkumným šetřením bylo zjištěno, že **hlavní příčinou** příchodu matek s dětmi do azylových domů je jejich **špatná finanční situace**, která jim neumožňovala hradit výdaje spojené s bydlením a uspokojováním základních potřeb. Výzkum ukázal, že se na špatné finanční situaci matek podepisuje několik faktorů. V první řadě jsou to vlastní dluhy a exekuce. Významným faktorem je však také nepravidelné či žádné placení výživného na děti ze strany jejich otce, a také ta skutečnost, že matky nepobírají nárokové dávky, a to zejména z toho důvodu, že byly sankčně vyřazeny z evidence uchazečů o zaměstnání nebo nedoložily potřebné dokumenty k dávám. Většina dotazovaných matek je na rodičovské dovolené, jsou tedy více méně odkázány na sociální dávky a na výživné, které se jim málokdy dostává. Zaměstnanost před příchodem do azylového domu byla mizivá. Bylo zjištěno, že mimo matek na rodičovské dovolené jich je nejvíce v evidenci uchazečů o zaměstnání nebo naopak jsou z evidence sankčně vyřazeny. Finanční podpora ze strany rodiny či partnerů (mimo výživné na děti) se nedostává ani polovině z dotazovaných matek.

Druhou **častou příčinou** příchodu matek s dětmi do azylových domů jsou problémy v oblasti rodinných či partnerských vztahů. Výzkumem bylo zjištěno, že je to v této oblasti zejména **rozvod či rozchod s partnerem**, který zapříčiňuje to, že se matky s dětmi obrací na pomoc azylových domů. Zjištěné údaje ukázaly, že za příčinou rozpadu vztahu těchto matek stálo především domácí násilí a též patologické jevy jako alkoholismus, závislost na návykových látkách či gambling partnera.

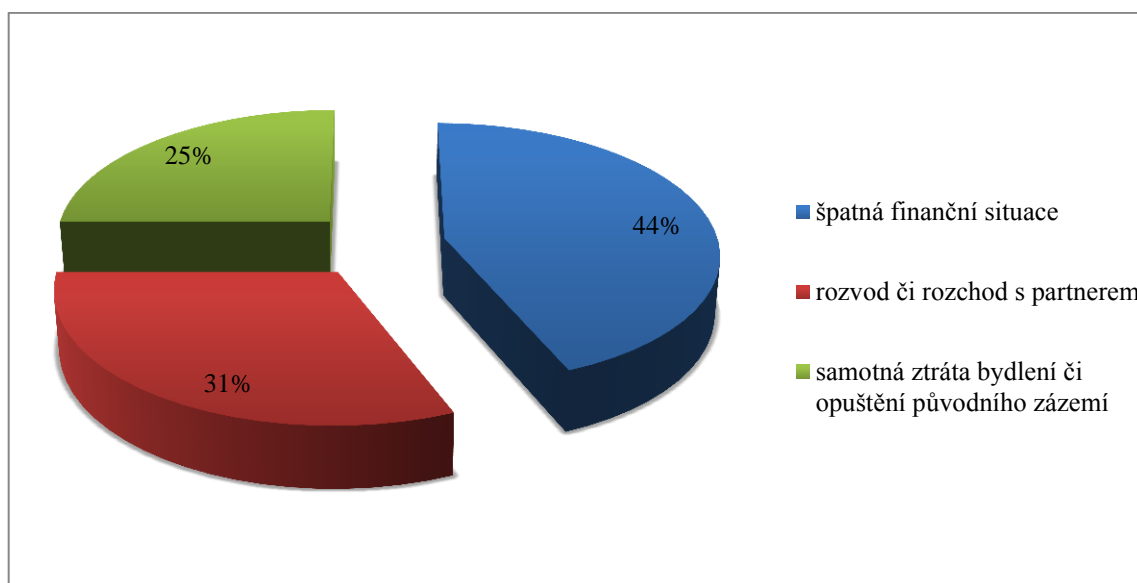
Zjištěné informace ukazují na další **méně častou příčinu**, ze které matky s dětmi vyhledaly služby azylových domů. Je to **samotná ztráta bydlení či opuštění původního zázemí**. Výzkum poukazuje na skutečnost, že u matek, které považují ztrátu bydlení či opuštění zázemí za příčinu příchodu do azylového domu, byl hlavním důvodem ztráty bydlení u největšího procenta z nich ukončení smlouvy o poskytování služeb v jiném azylovém domě. Tato informace poukazuje na to, že jsou dané matky v azylovém domě již

poněkolkáté. Mezi další nejčastější příčiny ztráty původního bydlení patří ukončení nájemní smlouvy v bytě a též ztráta bydlení z důvodu nevhodných podmínek pro výchovu dětí, na což poukázal též OSPOD. Z výzkumu dále vyplynulo, že podpora ze strany rodinné sítě v oblasti řešení bytové problematiky těchto matek byla před příchodem do azylového domu minimální.

Tabulka č. 20: Vyhodnocení hlavní výzkumné otázky

Příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů na území Pardubického kraje	Počet
špatná finanční situace	28
rozvod či rozchod s partnerem	20
samotná ztráta bydlení či opuštění původního zázemí	16

Graf č. 19: Grafické znázornění tabulky č. 20

Výsledky výzkumného šetření nám ukazují spojitost s teoretickou částí bakalářské práce, a to především s kapitolou nazvanou „Rizika osamělého rodičovství“. Je zde zřejmá provázanost téměř se všemi oblastmi. Zejména je to ekonomické znevýhodnění, které osamělým matkám neumožňuje kvalitní zajištění základních potřeb a s tím související, jak nám výzkum potvrdil, určitá nedobytnost výživného na děti. V tom důsledku se matky s dětmi často pohybují na hranici existenčního minima. Nezaměstnanost je dalším

rizikovým faktorem. Jak nám výzkum ukázal, byla zaměstnanost matek před příchodem do azylového domu minimální. Avšak na problematice nezaměstnanosti matek se také může podepsat ta skutečnost, že jsou matky samoživitelky pro zaměstnavatele neatraktivní v tom smyslu, že mají doma dítě, jehož výchovu a péči zajišťují samostatně. Problematika bydlení, nedostatečných příjmů a dlouhodobá nezaměstnanost jsou základními faktory sociálního vyloučení, což osamělé rodiče ve značné míře ohrožuje.

V souvislosti se zjištěnými poznatky z výzkumu zde vyplývají určité podněty především pro preventivní aktivity, realizované například odbornými přednáškami, besedami, prostřednictvím vzdělávacích či rekvalifikačních kurzů pod záštitou úřadů práce. Témata aktivit by se mohla zaměřovat na finanční gramotnost matek, na znalosti vlastních práv, jak v oblasti sociálních dávek a podmínek jejich přiznání, tak v oblasti bytové, jako jsou práva a povinnosti pronajímatele a nájemce, znalost podstatných náležitostí nájemní smlouvy apod. Samotným tématem by však mohla být i větší informovanost rodičů například o mediaci, jako prostředku mimosoudního řešení rodinných sporů, což představuje menší finanční výdaje než rozvod a současně chrání zájmy a blaho dítěte.

Z výsledků výzkumného šetření byla zjištěna další podstatná skutečnost a to ta, že se matky s dětmi do azylových domů dostávají opakovaně. Na základě tohoto zjištění zde vyplývá otázka, zda je rok, jakožto doba, po kterou azylové domy zpravidla své služby matkám poskytují, dostatečně dlouhá doba na to, aby tyto matky získaly určitou životní stabilitu, začlenily se zpět do běžného života a nemusely služby azylových domů vyhledávat opakovaně. Dle mého názoru by tato myšlenka mohla být předmětem pro další bádání.

ZÁVĚR

Celá bakalářská práce se věnuje tématu osamělého rodičovství, zejména pak matkám s dětmi. S termínem osamělé rodičovství či matka samoživitelka se v dnešní moderní společnosti setkáváme stále častěji. Osamělé rodičovství je velmi rozšířeným typem rodičovství. Avšak stát v čele rodiny, zajišťovat výchovu dětí, současně udržovat finanční stabilitu, chod domácnosti a bydlení, je pro osamělého rodiče v mnoha aspektech náročně, až frustrující. A jsou situace, které takovýto rodič bez pomoci zvládnout nemusí.

Základním cílem této práce bylo v první řadě poukázat na problematiku osamělého rodičovství, zejména matek samoživitelek, a současně na služby azylových domů, které znamenají možnou formu pomoci těmto osamělým matkám. Teoretickou částí mé práce, zejména prostřednictvím její druhé a třetí kapitoly, bylo tohoto cíle dosaženo.

Teoretická část byla rozdělena do tří hlavních kapitol. První kapitola nejprve pohlíží na rodinu jako celek. Vymezila jsem zde její pojem, nejčastější typy rodiny, se kterými se v praxi setkáváme, zabývala jsem se historickým vývojem, až po specifika moderní rodiny. Vymezila jsem základní funkce rodiny, a též situace, které nastávají v případě, když rodina své funkce neplní, zmínila jsem oblast poruchy rodiny, její typologii a nastínila základní principy sociální práce s rodinou. Druhou kapitolu jsem již konkrétně věnovala samotné problematice osamělého rodičovství. Poukázala jsem na těžkosti, se kterými se denně osamělí rodičové potýkají a zmínila rizika, která tato situace představuje, zejména v oblasti ohrožení základních funkcí rodiny, ekonomického zajištění, uplatnění se na trhu práce, též v oblasti bytové, zmínila jsem problematiku sociální izolace a sociálního vyloučení, čímž jsou osamělí rodičové ohroženi. Prostřednictvím této kapitoly jsem dále poukázala na to, že výchova dítěte jedním rodičem je podstatně náročnější, a že je zapotřebí věnovat jí zvýšenou pozornost. V poslední kapitole této části jsem se zabývala aspekty bezdomovectví matek s dětmi. Ve třetí kapitole teoretické části své práce jsem popsala konkrétní azylový dům, který představuje možnou pomoc matkám s dětmi v nouzi. Kromě vymezení poslání, základních cílů a poskytovaných služeb, jsem se zaměřila na zajištění kvality této služby, plánování jejího průběhu a též na činnosti sociální pracovnice v zařízení. Poukázala jsem tím na skutečnost, že tato služba neposkytuje pouze střechu nad hlavou, ale má při řešení tíživé situace osamělých matek, mnohem větší význam, zejména v tom, že mapuje konkrétní potřeby matek s cílem poskytnou jim odpovídající pomoc a podporu tak, aby se postupně začlenily zpět do běžného života.

Druhým cílem mé bakalářské práce, který spadá do její metodologické a též interpretační části, bylo prostřednictvím kvantitativního výzkumu vymezit základní příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů, a to na území Pardubického kraje. Výzkum byl proveden metodou dotazníkového šetření v sedmi azylových domech pro matky s dětmi, které se v Pardubickém kraji nachází.

V metodologické části jsem popsala vlastní realizaci kvantitativního výzkumu, výzkumný vzorek, zvolenou metodu sběru dat a nastínila formu jejich zpracování. Hlavní výzkumnou otázku jsem rozdělila do tří dílčích a popsala jejich operacionalizaci. Prostřednictvím interpretační části jsem, pomocí tabulek a grafů, zpracovala jednotlivé otázky z dotazníkového šetření, zodpověděla stanovené dílčí výzkumné otázky, což mi dalo odpověď na hlavní výzkumnou otázku. Výzkumem bylo zjištěno, že mezi nejčastější příčiny, ze kterých matky s dětmi vyhledávají služby azylových domů, patří v první řadě špatná finanční situace, dále rozchod či rozvod s partnerem, a méně častou příčinou je oblast samotné ztráty bydlení. Druhý cíl byl taktéž splněn.

Má bakalářská práce přináší určitý vhled do problematiky osamělého rodičovství, přibližuje, v čem spočívá poskytování služeb azylových domů pro matky s dětmi a zmiňuje základní příčiny příchodu matek s dětmi do těchto zařízení na území Pardubického kraje. Výsledky výzkumného šetření byly poskytnuty všem azylovým domům, ve kterých byl výzkum prováděn, a též zaslány na odbor sociálních věcí Krajského úřadu v Pardubicích. Zjištěné údaje mohou v určité míře vést k účinnější a cílené pomoci a rovněž k prevenci některých případů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychologická encyklopedie-Aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-740-0.

BULVOVÁ, Pavla. *Standard kvality č. 5. Individuální plánování průběhu sociální služby*. Občanské sdružení „Náš domov“ Koclířov, 2013

ČESKO. *Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. ze dne 14. 6. 2006, ve znění pozdějších předpisů*. Sbírnka zákonů ČR. 2006, částka 37. Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/108_2006_280414.pdf

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0139-7

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86

GÁVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. Vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-0

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice. „Sandwichová generace“ – kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti, seniory)* [online]. Praha: Gender Studies, o. p. s., 2011 [cit. 8. 12. 2014]. Dostupné z: http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2. aktualizované. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HRADEČTÍ, Vlastimila a Ilja. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení* [online]. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996 [cit. 8. 12. 2014]. Dostupné z: http://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/1996bezdomovstvi_exv.pdf

JEDLIČKOVÁ, Ivana. *Standard kvality č. 9. Personální a organizační zajištění služby*. Občanské sdružení „Náš domov“ Koclířov, 2013

LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-66-0.

MACKOVÁ, Martina. *Sociální práce v rodině a náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. ISBN 978-80-7435-375-8

- MATĚJÍČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1988. ISBN 08-056-89
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4
- MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana; KODYMOVÁ, Pavla. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X
- MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. Vyd. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 1993. ISBN 80-901424-7-8
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-368-0
- OBČANSKÉ SDRUŽENÍ „NÁŠ DOMOV“ KOCLÍŘOV. Výroční zpráva, 2013
- PREKOPOVÁ, Jiřina. *Malý tyran. Co vlastně děti potřebují?*. 1. vyd. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-56-9
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Operacionalizace dílčích výzkumných otázek (s. 43 - 44)

Tabulka č. 2: Odpovědi respondentek na otázku č. 1 v dotazníku (s. 48)

Tabulka č. 3: Odpovědi respondentek na otázku č. 2 v dotazníku (s. 49)

Tabulka č. 4: Odpovědi respondentek na otázku č. 3 v dotazníku (s. 50)

Tabulka č. 5: Odpovědi respondentek na otázku č. 4 v dotazníku (s. 51)

Tabulka č. 6: Odpovědi respondentek na otázku č. 8 v dotazníku (s. 52)

Tabulka č. 7: Odpovědi respondentek na otázku č. 5 v dotazníku (s. 53)

Tabulka č. 8: Odpovědi respondentek na otázku č. 6 v dotazníku (s. 54)

Tabulka č. 9: Odpovědi respondentek na otázku č. 7 v dotazníku (s. 55)

Tabulka č. 10: Odpovědi respondentek na otázku č. 9 v dotazníku (s. 57)

Tabulka č. 11: Odpovědi respondentek na otázku č. 10 v dotazníku (s. 58)

Tabulka č. 12: Odpovědi respondentek na otázku č. 11 v dotazníku (s. 59)

Tabulka č. 13: Odpovědi respondentek na otázku č. 12 v dotazníku (s. 60)

Tabulka č. 14: Odpovědi respondentek na otázku č. 13 v dotazníku (s. 61)

Tabulka č. 15: Odpovědi respondentek na otázku č. 14 v dotazníku (s. 63)

Tabulka č. 16: Odpovědi respondentek na otázku č. 15 v dotazníku (s. 64)

Tabulka č. 17: Odpovědi respondentek na otázku č. 16 v dotazníku (s. 65)

Tabulka č. 18: Odpovědi respondentek na otázku č. 17 v dotazníku (s. 66)

Tabulka č. 19: Odpovědi respondentek na otázku č. 18 v dotazníku (s. 67)

Tabulka č. 20: Vyhodnocení hlavní výzkumné otázky (s. 70)

SEZNAM GRAFŮ

- Graf č. 1: Grafické znázornění Tabulky č. 2 (s. 48)
- Graf č. 2: Grafické znázornění Tabulky č. 3 (s. 49)
- Graf č. 3: Grafické znázornění Tabulky č. 4 (s. 50)
- Graf č. 4: Grafické znázornění Tabulky č. 5 (s. 51)
- Graf č. 5: Grafické znázornění Tabulky č. 6 (s. 52)
- Graf č. 6: Grafické znázornění Tabulky č. 7 (s. 53)
- Graf č. 7: Grafické znázornění Tabulky č. 8 (s. 54)
- Graf č. 8: Grafické znázornění Tabulky č. 9 (s. 55)
- Graf č. 9: Grafické znázornění Tabulky č. 10 (s. 57)
- Graf č. 10: Grafické znázornění Tabulky č. 11 (s. 58)
- Graf č. 11: Grafické znázornění Tabulky č. 12 (s. 59)
- Graf č. 12: Grafické znázornění Tabulky č. 13 (s. 60)
- Graf č. 13: Grafické znázornění Tabulky č. 14 (s. 61)
- Graf č. 14: Grafické znázornění Tabulky č. 15 (s. 63)
- Graf č. 15: Grafické znázornění Tabulky č. 16 (s. 64)
- Graf č. 16: Grafické znázornění Tabulky č. 17 (s. 65)
- Graf č. 17: Grafické znázornění Tabulky č. 18 (s. 66)
- Graf č. 18: Grafické znázornění Tabulky č. 19 (s. 67)
- Graf č. 19: Grafické znázornění Tabulky č. 20 (s. 70)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Prázdný dotazník (s. I – IV)

Příloha B: Dotazník vyplněný respondentkou (s. V – VIII)

Příloha C: Seznam azylových domů na území Pardubického kraje (s. IX)

Příloha D: Přehled kapacity jednotlivých azylových domů, ve kterých byl výzkum prováděn a počtu získaných respondentek v každém z nich (s. X)

Příloha A: Prázdný dotazník

„Jaké jsou nejčastější příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů, a to na území Pardubického kraje?“

Dotazníkové šetření k bakalářské práci

Lucie Synková

Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce

1.) Byl Váš měsíční příjem před nástupem do azylového domu dostačující na zaplacení nákladů spojených s bydlením a uspokojováním životních potřeb Vás a dětí? (jídlo, oblečení, hygiena, ...)

a) ano

b) ne

2.) Pokud nebyl Váš měsíční příjem dostatečný, podepsaly se na této situaci Vaše dluhy či exekuce?

a) ano

b) ne

3.) Máte vyřízené všechny nárokové dávky? (rodičovský příspěvek, přídavky na děti, dávky hmotné nouze, podporu v nezaměstnanosti apod.)

a) ano, mám vše vyřízené, dávky pobírám

b) ne, nemám všechny dávky vyřízené

4.) Pokud jste v otázce č. 3 odpověděla b) ne, nemám vyřízené všechny dávky – Proč je nemáte vyřízené? Co Vám brání ve vyřízení? Napište:

5.) Před příchodem do azylového domu jste byla:

- a) v evidenci ÚP
- b) zaměstnaná
- c) na RD
- d) sankčně vyřazena z ÚP
- e) jiné – napište

6.) Dostává se Vám ze strany Vaší rodiny, partnera, případně otce dětí, finanční podpora (mimo soudně stanovené výživné)

- a) ano
- b) ne

7.) Platí otec Vašich dětí pravidelné měsíční výživné na Vaše děti?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, ale nepravidelně
- c) ne, neplatí

8.) Považujete ve svém případě špatnou finanční situaci za hlavní příčinu, ze které jste přišla do azylového domu?

- a) ano
- b) ne

9.) Jste rozvedená nebo po ukončení vztahu s partnerem?

- a) ano
- b) ne

10.) Pokud jste v otázce č. 9 odpověděla a) ano – Byl rozvod či rozchod s partnerem hlavní příčinou Vašeho příchodu do azylového domu?

- a) ano
- b) ne

11.) Pokud jste v otázce č. 10 odpověděla a) ano - Jaké byly hlavní příčiny rozpadu Vašeho vztahu?

- a) domácí násilí
- b) alkoholismus, návykové látky, gambling partnera
- c) běžné partnerské neshody (hádky, už jste si spolu nerozuměli apod.)
- d) jiný závažný důvod – napište

12.) V jakém zázemí jste žila před příchodem do azylového domu?

- a) sama (či sama s dětmi)
- b) s partnerem/manželem
- c) s rodiči (prarodiči, apod.)
- d) jiné – uveďte

13.) Došlo v rámci Vaší rodiny k jiným závažným událostem (úmrtí, rodinné spory, mezigenerační neshody, nutnost opustit domov, ...), které považujete za hlavní příčinu Vašeho příchodu do azylového domu?

a) ano – napište, o jaký problém se jednalo:

b) ne

14.) Kde jste žila před příchodem do tohoto azylového domu?

- a) v pronajatém bytě
- b) v bytě (domě) v osobním vlastnictví
- c) v jiném azylovém domě
- d) na ubytovně
- e) jinde – kde?

15.) Dostalo se Vám pomoci ze strany Vaší rodiny při řešení bytové situace před tím, než jste vyhledala službu azylového domu?

- a) ano, rodina se mi snažila pomoci
- b) ne, rodina mi nepomohla

16.) Byla hlavní příčinou Vašeho příchodu do azylového domu samotná ztráta původního bydlení?

- a) ano
- b) ne

17.) Pokud jste v otázce č. 16 odpověděla a) ano – Jakým způsobem ke ztrátě původního bydlení došlo?

- a) vypršení nájemní smlouvy v bytě
- b) okamžitá výpověď nájemní smlouvy
- c) ukončení smlouvy o poskytování sociální služby v jiném azylovém domě
- d) ztráta bydlení jiným způsobem – jakým?

18.) Byl příčinou Vašeho odchodu z původního bydlení podnět z městského úřadu – OSPOD? (např. v rámci nevhodných podmínek pro výchovu dětí?)

- a) ano
- b) ne

Příloha B: Dotazník vyplněný respondentkou

„Jaké jsou nejčastější příčiny příchodu matek s dětmi do azylových domů, a to na území Pardubického kraje?“

Dotazníkové šetření k bakalářské práci

Lucie Synková

Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce

1.) Byl Váš měsíční příjem, před nástupem do azylového domu, dostačující na zaplacení nákladů spojených s bydlením a uspokojováním životních potřeb Vás a dětí? (jídlo, oblečení, hygiena, ...)

a) ano

b) ne

2.) Pokud nebyl Váš měsíční příjem dostatečný, podepsaly se na této situaci Vaše dluhy či exekuce?

a) ano

b) ne

3.) Máte vyřízené všechny nárokové dávky? (rodičovský příspěvek, přídavky na děti, dávky hmotné nouze, podpora v nezaměstnanosti apod.)

a) ano, mám vše vyřízené, dávky pobírám

b) ne, nemám všechny dávky vyřízené

4.) Pokud jste v otázce č. 4 odpověděla b) ne, nemám vyřízené všechny dávky – Proč je nemáte vyřízené? Co Vám brání ve vyřízení? Napište:

vyřazena z ÚP - nemám možnost nouze

5.) Před příchodem do azylového domu, jste byla:

- a) v evidenci ÚP
- b) zaměstnaná
- c) na RD
- d) sankčně vyřazena z ÚP
- e) jiné – napište

6.) Dostává se Vám ze strany Vaší rodiny, partnera, případně otce dětí, finanční podpora (mimo soudně stanovené výživné)

- a) ano
- b) ne

7.) Platí otec Vašich dětí pravidelné měsíční výživné na Vaše děti?

- a) ano, pravidelně
- b) ano, ale nepravidelně
- c) ne, neplatí

8.) Považujete ve svém případě špatnou finanční situaci za hlavní příčinu, ze které jste přišla do azylového domu?

- a) ano
- b) ne

9.) Jste rozvedená, nebo po ukončení vztahu s partnerem?

- a) ano
- b) ne

10.) Pokud jste v otázce č. 9 odpověděla a) ano – Byl rozvod či rozchod s partnerem hlavní příčinou Vašeho příchodu do azylového domu?

- a) ano
- b) ne

11.) Pokud jste v otázce č. 10 odpověděla a) ano - Jaké byly hlavní příčiny rozpadu Vašeho vztahu?

- a) domácí násilí
- b) alkoholismus, návykové látky, gambling partnera
- c) běžné partnerské neshody (hádky, už jste si spolu nerozuměli apod.)
- d) jiný závažný důvod – napište

12.) V jakém zázemí jste žila před příchodem do azylového domu?

- a) sama (či sama s dětmi)
- b) s partnerem/manželem
- c) s rodiči (prarodiči, apod)
- d) jiné – uveďte

13.) Došlo v rámci Vaší rodiny k jiným závažným událostem (úmrť, rodinné spory, mezigenerační neshody, nutnost opustit domov, ...) které považujete za hlavní příčinu Vašeho příchodu do azylového domu?

a) ano – napište, o jaký problém se jednalo:

- b) ne

14.) Kde jste žila před příchodem do tohoto azylového domu?

- a) v pronajatém bytě
- b) v bytě (domě) v osobním vlastnictví
- c) v jiném azylovém domě
- d) na ubytovně
- e) jinde – kde?

15.) Dostalo se Vám pomoci, ze strany Vaší rodiny, při řešení bytové situace, před tím, než jste vyhledala službu azylového domu?

a) ano, rodina se mi snažila pomoci

b) ne, rodina mi nepomohla

16.) Byla hlavní příčinou Vašeho příchodu do azylového domu samotná ztráta původního bydlení?

a) ano

b) ne

17.) Pokud jste v otázce č. 16 odpověděla a) ano – Jakým způsobem ke ztrátě původního bydlení došlo?

a) vypršení nájemní smlouvy v bytě

b) okamžitá výpověď nájemní smlouvy

c) ukončení smlouvy o poskytování sociální služby v jiném azylovém domě

d) ztráta bydlení jiným způsobem – jakým?

18.) Byl příčinou Vašeho odchodu z původního bydlení podnět z městského úřadu - OSPOD (např. v rámci nevhodných podmínek pro výchovu dětí?)

a) ano

b) ne

Příloha C: Seznam azylových domů na území Pardubického kraje

Občanské sdružení „Náš domov“ Koclířov

Azylový dům pro matky s dětmi v nouzi

Koclířov 140

Tel: 461 543 030

E-mail: adkoclirov@seznam.cz

Vedoucí: Ivana Jedličková

Oblastní spolek ČČK Svitavy

Azylový dům pro matky s dětmi

Nerudova 21/20, Svitavy

Tel: 739 633 694, 739 633 695

E-mail: svitavy@cervenykriz.eu

Vedoucí: Miloslava Burešová

Občanské sdružení CEMA Žamberk

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi v tísní

Čs. Armády 728, Žamberk

Tel: 465 321 295, 465 321 327

E-mail: domov@cema-nno.cz

Vedoucí: Bc. Dagmar Jansová

Dlaň životu o. p. s.

Azylový dům pro matky a těhotné ženy Hamry

Hamry 107, Hlinsko

Tel: 733 125 261

E-mail: glogarova@dlanzivotu.cz

Vedoucí: Mgr. Pavla Glogarová

SKP – CENTRUM o. p. s.

Městský azylový dům pro ženy a matky s dětmi

Na spravedlnosti 803, Pardubice

Tel: 466 636 077, 777 765 835

E-mail: madz@skp-centrum.cz

Vedoucí: Iva Pohlová, DiS.

SKP – CENTRUM o. p. s.

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi

Plk. B. Kohouta 914, Vysoké Mýto

Tel: 461 102 356, 773 449 991

E-mail: adz.info@skp-centrum.cz

Vedoucí: Mgr. Vendula Pešková

Centrum J. J. Pestalozziho o. p. s.

Azylový dům pro matky s dětmi

Malecká 613, Chrudim

Tel: 469 311 611

E-mail: ad.chrudim@pestalozzi.cz

Vedoucí pracovník: Mgr. Romana Ponertová

Příloha D: Přehled kapacity jednotlivých azylových domů, ve kterých byl výzkum

Prováděn a počtu získaných respondentek v každém z nich

Azylový dům	Celková kapacita	Počet respondentek
Svitavy	5	5
Koclířov	7	7
Vysoké Mýto	8	8
Žamberk	9	8
Hamry	7	7
Pardubice	24	19
Chrudim	10	10